

Gárdonyi Géza

Zivatar pékéknél

TARTALOM

Zivatar pékéknél.

Örvényben.

»Nem közölhetők.«

A bicikli.

Gyalogut a másvilágra.

Az ismeretlen erő.

Zivatar pékéknél.

A péknek két leánya van. Mind a kettő szőke, és mind a kettőt Sárinak hívják.

Persze csak az egyikök Sári, a másik Olga. De mivelhogy ikrek és reggel felváltva segítenek az anyjuknak a boltban, a vevők csak Sárikának szólítják a másikat is.

- Három szép zsemlyét, Sárika.

Gyakorta megtörténik, mikor együtt van a két leány, megkérdezi egyik-másik vevő az anyjukat:

- Ugyan ténsasszony, hogyan tudja, hogy melyik lánya, melyik?

A kövér nagy pékné ilyenkor mindig mosolyogva pillant a leányaira.

- Magam se tudom, csak tudom.

De néha azt mondja:

- Hiszen meg lehet őket különböztetni: Sári magasabb Olgánál, négy ujjnyival is magasabb, és az arca keskenyebb. Aztán Olga indulatosabb, Sári csendesebb.

Néha azonban megvallja:

- Bizony velem is megtörténik, hogy összetévesztem őket. Borult időben, vagy reggel, mikor még kócosok. Olyankor én is csak azt mondom:

- Sári!

S ha bővebben szól rólok, így beszél:

- Hát az igazat megvallva, magunk se tudjuk már bizonyosan. Mert mikor születtek, kötöttünk ugyan rájuk pántlikát, de mégis összekevertük őket. Mert tetszik tudni, úgy volt az, hogy mingyárt ahogy megszülettek, meg kellett őket keresztelnünk. Mer igen gyengécskék voltak. Hiszen most is olyanok, mint az őzikek. Nem is reméltük, hogy megmaradnak. Az az ostoba bábaasszony zavarodott volt aznap a virrasztástól. No meg hogy azon éjjel hatszor is ivott rumos teát. Hát mikor délután kértem, hogy Janicsekné melyik is a Sári? - hát csakúgy vélekedésképpen felel a buta: - Ez a kékpántlikás talán. - Másnap már a piros pántlikásat bizonyíttatta Sárinak, harmadnap megint a kék pántlikásra esküdözött. De most már hát ez a Sári, ez meg itt az Olgácska.

A két őzike szemérmesen mosolyog ilyenkor, és melegen pillant egymásra.

Gyönyörű két gyermek. Mind a kettő fitoska és kékszemű és hát rózsaszín bársony-arcú, mint a pékleányok szoktak lenni. Csak éppen hogy vékonykák: kicsi koruk óta mindig fiatalabbnak látszottak két évvel is, mint amennyik voltak.

De eleven és pajkos mind a kettő.

Mikor már az iskolába jártak, egyszer kieszelték, hogy a tanulást is megoszthatják: Sári megtanulja a bibliát, Olga a történelmet. Ha Olgát szólítják a biblia-órán, Sári kel föl helyette, s ha Sárit szólítják felelésre a történelmi órán, Olga felel.

Ugy is történt.

A bibliaórán a tanító szólott:

- Csetneki Olga.

S fölkel a másik.

Pergő nyelvvel kezdte felsorolni Absolon királyfinak a szörnyűségeit.

A tanító elégedett arccal néz reá. Az iskolások azonban elképedve hallgatják.

Egyszer aztán az egyik megszólal:

- Tanító úr: Sári felel Olga helyett.

- Egy órai bezárás! - dörgött az ítélet, - és ott térdelsz a kályha mellett!

Hallatlan büntetés a jó kis Sárinak.

A tanító maga is megsajnálta. Már félórával előbb benyitott, hogy kibocsássa. Nagy meglepődésére ott látta térden Olgát is. Ott sirdogáltak mind a ketten a kályha mellett.

- Hát te mért nem mentél haza?

A leány könnyes szemmel pillogott.

Hiszen nem is lehet másképp, csak úgy hogy ő is ott térdeljen, ha Sárít térdeltetik.

Ha együtt voltak és nem dolgoztak, mindig egybeölelkezve lehetett őket látni. Akár az ablakon néztek ki, akár az udvarukon sétáltak, akár a diványon ültek, mindig ölelkezetten éltek egymás mellett.

A kezök szinte rájárt, hogy amint közeledtek egymáshoz, mind a kettő fölemelte a fél karját, s mikorra egymás mellett voltak, a félkar ráfonódott a másikra.

Ruhát is egyformát, azonos színűt viseltek kicsikorukban. Csak később találták ki, hogyha más-más ruhában járnak, mindennap megcserélhetik. A hajukat azonban mindig egyformán fésülték, fodorították.

S arcra és termetre is egyformák maradtak. Tizenhét éves korukban is olyan egyformák, mind két zsemlye, vagy két szép őszibarack. Még a hangjuk is egyezett. Az igazat megmondva nem volt valami szép hangjuk: kissé rezes volt. De az anyjoknak a hangját se metszették tilinkófárol: bizony ha hangosan beszélt az anyjok, olyan volt a hangja, mint a varjúkárogás.

Dehát kisvárosban az ilyesmi nem ötlük fel: minden leány rózsza. Csak az a fő a mai drága világban, hogy jókora levelei legyenek a rózsának, körmöcbányai levelei.

Egy márciusi napon, ahogy Olga ebédhez tér a boltból, gondolkodóbb a szokottnál.

Sári kérdően néz rá.

Olga azonban kerüli a tekintetét. Evegél, gondolkodik. Mindazonáltal nem feledi el, hogy a csirke máját elfelezi, és a Sári tányérjába teszi.

Minden falatot megfelelnek nekik, ami jó.

De csak gondolkodik.

Egyszer aztán megszólal:

- Most már nagyok vagyunk, Sári. Azt gondolnám, hogy ne fésülködjünk egyformán, és ne cserélgessük a ruháinkat. Mégis komikus, hogy olyan egyformák vagyunk.

Sári csak nézett. Sohasem érezték ők komikusnak, hogy ők egyformák, inkább tetszett nekik.

- No úgye, - károgott az anyjok, - most már magatok is látjátok.

- Hányszor mondtam én is, - dörmögött álmos szemmel az apjuk.

Mert az apjok mindig délig aludt, s délben mindig dörögve beszélt. Vagy nem is igen beszélt, csak ott ült álmos bölényfejjel, és szó helyett csak a két lisztes szemöldökét emelgette.

- Jó, - felelte nyugodtan Sári, - hát akkor holnap majd én a nefelejcsszin ruhát veszem fel, te meg a fahéjszinűt.

- Nem, én ebben a babosban maradok holnap is.

Ez a *nem*, megint furcsa volt Sárinak.

Sohse mondták ők azt egymásnak, hogy nem.

Csak pillogott Olgára.

Mindig tudták egymásnak minden gondolatát. Abban a percben csak annyit tudott, hogy valami történt.

A boltban történt, mert másutt nem történhetett.

És azt ami történt, a szülők előtt nem lehet elmondani.

Alig is várta, hogy magukra maradjanak.

Ebéd után az anyjok le szokott feküdni, az apjok meg pipára gyujtott és kiment a boltba. Vagy elment vadászni. Nem született vadásznak, kutyája se volt rá, de az orvos rendelte, hogy tulságosan el ne hízzék.

Hát Sári nagysebten letakarította az asztalt, - azt is felváltva végezték, - s visszatért.

Átölelte Olgát:

- Mi történt?

Olga pillogott, habozott. Aztán elmosolyodott:

- Nagy valami, - mondta halkan, titokzatosan, - nagy valami! (És fontoskodva emelgette az orrocskáját).

- Hát úgy tiz óra tájt képzeld ki lép be? Öveges Gyuri.

Sári csak nézett.

Az üveges legidősebb fiáról volt szó, Antalfi Gyuriról, akit ők soha nem szerettek. Három évvel idősebb volt mint ők: a negyedikbe járt, mikor ők az elsőbe. Cigányosan barna és félelmetesen duhaj kölyök volt. Ha egyebet nem tehetett, az iskolafolyosónak az ajtaja mögé bujt és hátba buffantotta a belépőt.

Egyszer őket is, mind a kettőjüket.

Aztán nagypajkos rikoltozó kamaszszá nőtt. Az apja befogta inasnak az üvegesboltba. Ott érett a palackok, poharak, tükrök, tányérok, és atyai pofonok között. Akkor is találkozott persze olykor a péklányokkal, de rájuk se hederített. Majd bizony ilyen csitrikkel áll szóba.

Mindössze egyszer történt, ősszel, hogy amint a szombat délutáni inasiskolából hazafelé nyargalt, meglátta a két csitrit az ablakban. Nézte a két kislány, hogyan viháncolnak az inasok. Hát akkor ahogy meglátja őket, követ kap fel és nagy mérges mozdulattal, nekilendül mintha rájuk sujtaná az ablaktáblákon át. A két csirke persze rémülten ugrott el onnan. S még évek múlva is tünődtek rajta:

Vajjon csakugyan besujtotta volna-e a követ?

Aztán egyszer csak eltűnt a fiú a városból. Pestre küldték, hogy tapasztaljon. Onnan meg elvitték katonának.

- Megjött, - ujságolta örömmel Olga. - De látnád micsoda nyalka fiatalember lett az.

Sári bámult, pillogott.

- Nagy?

- Nem éppen nagy, de igen csinos és udvarias. Teljes úri ember.

- Most is olyan barna?

- Még barnább: mert már bajusza is van. Szép fekete finom bajuszkája. Pödri.

Már akkor tizenhét évesek voltak, érdeklődéssel szemlélték a fiatal embereket. Ahogy ott varrtak az alacsony muskátlis ablaknál, kipillantottak, ha valaki arra ment. Ha asszony, gyerek, házas ember ment arra, egy pillantásnál nem becsülték többre.

De ha legény ment arra, a kipillantó megszólalt:

- A patikus-segéd. Új nyakkendője van.

Vagy:

- Bandi. Kár hogy csak molnár.

Vagy:

- Bozóki irnok. Szép fiú.

S olyankor a másik is kitekintett. És elmosolyodott, a tükörbe pillantott.

Olga tovább-beszélte az ujságot:

- Mama meg se ismerte, csak mikor megszólalt: - Egy zsemlyéért futottam át, mondta. És rámbámult: - Jaj Olgácska, - mondta, - de megnőtt! De micsoda gyönyörű leány lett magából!
- Kezet szoritottunk.

És Olga piros örömmel nézett Sárira.

Sári is megszínesült kisé. Kezdte már őt is érdekelni az üveges ifjú.

- De hogyan szólíthatott téged a neveden?

- Én is kérdeztem tőle. Azt felelte, hogy ő mindig meg tudott bennünket különböztetni.

- Hazudott.

- Mért hazudott volna? Hiszen tudod, hogy sokan megkülönböztetnek bennünket.

- Hazudott.

- Nem, nem hazudott. A hazudó ember nem beszél olyan nyílt szemmel.

- Hát ő nyílt szemmel hazudik. No és aztán?

- Sokáig ott csevegett. Mondta, hogy a katonaságnál megszokta a tizórait és hogy most meg rászakad a boltnak a gondja: az apja nekiadja.

- Nekiadja?

- Neki. Maga ura lesz.

- No és?

- Hát... tudod, amíg beszélt úgy nézett rám, de úgy nézett... Olyan... selymesen...

Lefeküdtek. Egy ágyban háltak ők kicsikoruk óta. Egy székre is vetkeztek. Amelyikők korábban kelt, fölvette a székről a felső-ruhát: termetre is azonosak voltak.

És még az ágyban is Gyuriról suttogtak.

- Vajjon eljön-e holnap is? - kérdezte Olga. - Holnap tizkor megint én leszek a boltban.

- Jó. De szólj aztán ha jön.

- Szólok.

Az üveges másnap csakugyan megjelent megint. A bajuszkája pomádéval volt hegyesre fenve, valami rózsaiillatu pomádéval, úgy hogy háromméternyire meg lehetett érezni.

És még tovább időzött a pékboltban, mint az előbbi napon.

Olga bizony elfelejtette, hogy beszéljon Sárinak.

A mama szemét se kerülte el, hogy a fiatal Antalfi igen tapadozó tekintettel áll Olga előtt. S aznap este már, hogy a leányok lefeküdtek, az öregek hosszan maradtak az asztalnál.

- Az üveges állhat harminc ezerig, - mondta a pékné.

- Hát hatvanezerig!? - csapta feljebb a hangot a pék. - A háza maga megér tizezret. Hát a boltja? És igazgatósági tag a takarékpénztárban.

- De iszik.

- Iszik, iszik. De azért nem részeges. Üveges boltban nem lehet tántorogni. Éshát a fia nem részeges. Igen életrevaló fiu.

- Én nem bánom, - felelte ásitva a pékné. - Ugyan jobban szerettem volna akármi szegény úrnak...

- Ah, ménkűt! Azok a téntanyalók!... Az iparos ma különb úr, mint azok a cilinderes koldusok.

A pékné sóhajtott:

- Mégis más. Egyik tekintetes, másik nagyságos. És az úriasszonyok mégiscsak...

A leányok a beszélgetésnek a szokatlan hangjára mingyárt figyelmeztek.

Sári kikelt az ágyból és fülelt a kulcslyukon.

- Rólad van szó, - susogta Olgának.

Erre Olga ugrott ki az ágyból és ő fülelt.

Mikor visszatért, egész testében remegett.

- Jaj, - mondta édes sóhajtással. - Gyuriról beszélgetnek.

Másnap mind a két leány ott volt már tiz órakor a boltban. Olga az előbbi-napi lilaszin babos ruhájában, Sári a fahéjszinüben, mikor Üveges Gyuri csakugyan belépett.

Sárin is csodálkozott, hogy megnőtt, megszépült, de azért tudta, hogy melyikük az Olga.

Mosolyogva pödörgette a bajuszát és nézett Olgára selymesen.

Mama kiment a boltból és Sári is kiillant.

Öveges Gyuri negyedórahosszat ott csevegett.

Persze amint elment, Olga azonnal rohant a szobába és elmondott mindent Sárinak. Minden szót.

- Háromszor is kezet fogott velem. De milyen hosszan, melegen. Mindig nekem kellett kivennem a kezemet a kezéből.

Sári csillogó szemmel hallgatta.

- Te, - mondotta vidáman. - Holnap én öltözök a babosba. Próbáljuk meg...

Olga a fejét rázta.

- Nem, az nem lenne becsületes eljárás, - felelte komolyan.

Maga elé nézett, aztán megint elmosolyodott:

- Hogy tetszik neked? Ugye nagy változás?

Sári a vállát vonogatta, orrát ráncolta mosolyogva:

- Olyan mint valami cigányprimás.

Olga megint elkomolyodott:

- Nem, azt nem lehet mondani. Annyira nem barna. És a szeme se cigányos. Igen illik neki az a barnaság.

És álmodozó szemmel nézett a tükörbe.

Másnap tizkor persze megintcsak ő ment ki a zsemlyés kosarak közé.

Akkor már félóra hosszat ott időzött a fiatal üveges, úgy hogy már érte küldtek.

A következő napon Olga ismét gondolkodva ült az ebédnél. Szórakozottan nézett a tányérjába. A csibegombaleves kedves étele volt, mégsem igen evett. A kérdésekre hibásan felelt.

Sári már akkor megint tudta a gondolatát.

- Nem jött el ma? - kérdezte halkan.

Olga a fejének egy bágyadt mozdulatával felelte:

- Nem.

S másnap délben már szomorú volt. Még a palacsintát is unottan metélte, pedig azt még a gombalevesnél is jobban szerette.

- Ma se jött el? - kérdezte Sári.

- Nem.

S azon éjjel nyugtalanul aludt. Forgolódott. Sóhajtozott. Reggel gépiesen vette fel a Sári ruháját, a fahéjszínűt.

Sárinak a babos maradt.

A boltban aztán mi történik?

Ahogy ott válogatja a zsemlyét az orvos szakácsasszonya, egyszercsak elbámul:

- Eppen a semlépen cerna fan! Fégete cerna!

- Lehetetlen! - hebben meg a pékné s Olga is.

Már mondani akarják, hogy talán a fényező pamacsból ragadt oda egy serteszál, amikor a szakácsné huzza-huzza a cérnát, s kihuz egy kétaraszos fekete cérnát a zsemlyéből.

- No ez szörnyűség! - képedezik a pékné. - Bizonyosan valamelyik legény...

- Az inas, a Matyi! - szól haragosan Olga. - Az olyan rendetlen!

S kapja a zsemlyét, ellobban vele a hátsó ajtón.

- Mi az? Mi történt mama? - kérdi Sári a szobaajtóból.

- Képzeld, - mondja a pékné, - ezek a legények...

S nagyharagosan ő is elgőzöl ki a hátsóajtón az udvarra, a műhelybe.

Abban a percben csendül a boltajtó s lép be Gyuri.

Beretvától piros az arca, piros selyem a nyakkendője, a bajusza ki van hegyezve pomádéval.

Sári mosolyogva néz rá. Örül, hogy Olga örülni fog. Még kezét is nyújt Gyurinak:

- Zsemlyét? - kérdi kedvesen.

- Egyelőre csak a kezét, a kezét Olga. Oly boldog vagyok, ha a kezemben érzem a kezét.

És nézett selymesen.

Sári habozott, de csak benne hagyta a kezét a legény kezében. Gondolta: nem baj, majd megmondja Olgának, hogy helyettesítette.

- Nem jöhettem el se tegnapelőtt, se tegnap, - mondta forrón a legény. - Tudja hetivásár volt, és délig nyüzsgött a boltunkban a sok vevő. Tegnap meg búcsúsokat hozott ide az ördög, s éppen tíz órakor lepték el a boltot. Olga, kedves Olga...

Fölemelte a leány kezét s megcsókolta.

Sári ijedten rántotta el.

- De Gyuri... Maga téved!

Gyuri zavarodottan pislogott.

- Jaj, - mondotta halkán, - csakugyan... Ne szóljon róla Olgának.

S mikorra Olga belépett, szerencsére két más vásárló is volt már a boltban: a Lukács orvosék cselédje meg a bábosné. Látszott az Olga arcán, hogy patvarkodott. De amint Gyurit megpillantotta, egyszerre kisütött a nap a felhők közül.

- Én válasszak?

Sári visszavonult a szobába. Napestig furta az oldalát, hogy megmondja Olgának a kézcsókot.

Dehát Olga nem örülne neki, s Gyuri is megkérte.

Hallgatott.

Életükben ez volt az első titok, amit egyik a másikkal nem közölt.

- Majd ha asszony lesz, - gondolta, - megmondom neki.

És mosolyogva hallgatta, mikor az ebédnél Olga boldog pirulások közt susogta:

- Képzeld: megcsókolta a kezemet.

Aznap káposzta volt az ebéd, amit Olga csak egy kanálnyira becsült. De aznap kétszer is szedett belőle.

A közlenivalók aztán napról-napra érdekesebbek voltak.

Gyuri már délutánonkint is eljárt hozzájuk, félóra, egy óra. Persze Olga akkor már a szobában fogadta, mindig ő lépett eléje és nyújtotta barátságosan a kezét. Sári csakúgy röviden, ujjhegyen fogott vele kezét, s ott-maradt persze ő is. Mosolyogva hallgatta a csevegésüket. Mulatott Gyurinak a selymes pillantásain, Olgának az angyalkodásán. De gyakorta fölkelte: kiment kisidőre, hogy bizalmas szavakra is legyen Gyurinak alkalma.

Gyuri már egy hét múlva vallott.

Megvallotta, hogy lehetetlen elképzelnie az üvegipar felvirágzását Olga nélkül. És hát Olga persze nem akarta gátolni az üvegipart: némi szemérmes habozások után *igent* lehelt.

Attól kezdve mindennap mohó érdeklődéssel leste Sári a fejleményeket. A leányregényekből is akkor szabadultak rá a kaszinói könyvtár regényeire. Gyuri hordott persze nekik. Még éjjel is olvastak.

Aztán az első csók is megtörtént.

Olga egésznap piros volt tőle. Álmodozó arccal járt-kelt a házban. Matyi inassal se patvarkodott. Nyájas volt és vidám. A koldusnak is friss zsemlyét adott aznap, és minden öt percben a tükörbe nézett.

Az ágyban is sokáig fensúsgtak azon az estén.

- Apróra mondd el, apróra.

És Olga elmondta tizedszer is apróra, hogyan történt a vallomás, és hogy ő nem is várta, csak egyszer Gyuri elkezdte... Aztán ahogy ő ott áll meghatottan, pirosan, és lehunyja a szemét, rózsailletet érez...

- A bajusza.

- Az. És... hát megcsókolt. Jaj, az a csók... Végigbizsergett az édessége a sarkamig.

Sári szinte itta a szavait, s utána az ő arca is kigyulladt. Azon az éjszakán ő aludt nyugtalanul, ő forgolódott, ő sóhajtozott.

- Te, - mondta reggel Olga, - ne szólj még róla senkinek: még az apjával nem beszélt.

Már akkor melegen tavaszodott.

Vasárnap mindig sétálni mentek, hol a vasuti állomásig, hol a Széchenyi-kertbe.

Gyuri előljárt Olgával, Sári mögöttük a mamával.

Más fiatalember nem csatlakozott hozzájuk sohse.

Az iparosfélék mind szegények voltak. Gondolták: a pék nem adja a lányait iparosféleknek.

Az úrfélék is csak messziről szemlélték a két pékleányt. Gondolták: a pék bolti lányoknak nevelte őket, tehát úrféle nem közeledhetik hozzájuk.

A Széchenyi-kertben mindig leültek a vendéglőben. A hölgyek fagyaltot szopogattak, Gyuri sört ivott, és illatos szivart szítt.

Tekéztek is ott holmi úri fiatalok. Gyuri üdvözlést intett az egyiknek, egy teljesen ismeretlen kis cingár fiatal embernek. A fiatal emberen divatos kék zakó volt, és öblös mansetták. A nyakkendője mint egy nagy fehér pillangó. Vigan kurjantott minden dobás után:

- Banzáj!

És a levegőbe lökött az öklével.

Sári rápillantott Olgára, s Olga megértette, hogy a huga mit akar.

- Ki az? - kérdezte Gyuritól - akinek köszönt.

- Karikás Marci, - felelte Gyuri. - Tanítósegéd. Mostanában jött ide. Velem szolgált. De ő csak három hetet töltött a kaszányában.

Sári hosszan nézte a fiatalembert.

Az öreg üveges másnap délután bement a pékboltba és barátságos beszélgetésben sorolta el hogy mennyit ad a fiának. Pénzt nem ad neki, de elég a bolt. Ötezer koronát akkor is jövedelmez, ha szünetel a városban az építkezés.

Erre a pék is elmondta, hogy pénzt ő sem igen ad a leányainak, de azért három szobára való bútort meg nyolcezer koronát ereszt mindenikkel még halála előtt.

Csakhamar egy liter bor is állott előttük, éshát megegyeztek tizezer koronában, meg hogy a pék még életében átiratja a fele ingatlanát Olgára, a haszon fentartásával persze.

Másnap délután a pék látogatta meg az üveget, és egy zöld pintes-üveg folyadékkal tért haza.

- Patkányméreg, - mondta. - Hozzá ne nyuljon senki!

S nagyobb biztonság okáért cédulát ragasztott reá. Ráírta:

Patkányméreg.

Finom narancspálinka volt az, tíz éves. A pék mikor magára maradt, csöppenként töltött belőle egy pohárkába, és gyönyörűséggel szopogatta.

- Fene üvegesse! Tudja, hogy mia jó!

Föltette a pintest a boltiállványnak a sarkára.

Gyuri persze másnaptól családtag volt. A helyi ujságba is belekerült az eljegyzés. Éshát esténként Olga tömérdek csókról számolt be Sárinak.

- Ajjj! Végigbizsergett egész a sarkamig...

S behunyta a szemét, mosolygott, megvonaglott.

Sári is behunyta a szemét, és ő is megvonaglott. Mert hiszen, amit egyikük érzett, érezte a másik is.

Attól fogva egyre-másra vándoroltak át a legszebb poharak, sótartók és kávé-ibrikek az üvegesboltból a pékházba. Gyuri vőlegény a karikagyűrűkkel egy szép vállkendőcskét is vett, - csak mert a kirakatban látta. Ibolyák fehér selyem kendőn, mintha hóra szórt kék virágocskák volnának, és szegélyül fillérnyi apró rózsák.

Igen tetszett a lányoknak is.

Egy borult délután a két leány az udvari folyosón vasalgat. A finomabb fajta fehérneműt, csipkét-mit, mindig maguk vasalták. De hat új ing is volt a fehérnemű között, nyári batiszt-ingek, Három Sárié, három Olgáé.

Délután négy óra lehetett. A pék vadászatra indult, rókára, amint mondta, a benetei dűlőre. De csakhamar visszatért.

- Mégse megyek ki, mingyárt esik az eső. Akaszd be csak ezt a puskát Sári. Vigyázz: a patronok benne-vannak.

Sári fut a puskáért, de egyelőre csak az eperfára akasztja. Majd beviszi, ha a vas kihűlt.

S vasalgatnak serényen.

Olga vállán az ibolyás kendőcske van, Sári csakugy meztelen nyakkal, ahogy meleg időben szokás.

- Illenék már, hogy valamivel viszonzzuk azt a kendőt, - mondja Olga. - De a szobai himzéseket mind ismeri. Ujat kell valamit.

- Szép papucsot, mint tavaly apának.

- Csakhogy ne őzsin bársonyból, hanem ibolyaszinből.

- Szebb lenne bordó.

- És rá sárga virágok selyem cérnával. De hogyan mérjük meg a lábát?

- A suszternak meg kellett volna hoznia a cipőnket.

Sárga cipőt rendeltek Barát suszternál, nyári félcipőt. És szombatra rendelték, hogy vasárnapra bizonyosan meglegyen.

- Matyi! - kiáltott Olga az udvar hátuljába.

Az ölfák mögül egy álmos borzas fiucska kullogott elő.

- Eredj Baráthoz. Kérdezd meg, hogy miért nem hozta meg a cipőnket? Mondd neki, hogy várjuk.

Sári leteszi a vasat. Fordít az ingen.

- Ő talán tudja a Gyuri mértékét?

- Megkérdezzük.

A padlásról macskasírás hallatszik.

- Jaj, szegény cica, - mondja Olga. - Feljött velem, hogy a ruhát szedtük.

Sári hallgatódzik.

- Ez nem a mi macskánk.

- Csakugyan nem az, valami idegen macska. Nem tud kimenni, mert bezártam a padlás-ablakot.

És Olga kapja a kulcsot. A vállkendőjét, a havas-ibolyásat leveti a vasaló deszka végére. Siet a padlásra.

Sári éppen végez egy inggel. Ahogy leteszi a vasalót, a pillantása a kendőre esik. Magára teríti. Illegeti magát a sötét kamara-ablaknak a tükörében. Akkor lép a folyosóra Gyuri.

Sári oda se pillant. Fogja a vasalót: vasal tovább. Csak akkor tekint fel, mikor Gyuri már feléje tart. Sári, hogy a jobbában a vasaló ég, mosolyogva szótlanul nyújtja a balkezét.

Mármost a mosolygás tévesztette-e meg Gyurit vagy a vállkendő, csak átkapta Sárit. Forró csókot nyomott az arcára, s onnan az ajakára.

Sári tolta kissé, s bágyadtan bontakozott ki a karjából.

- Menjen, - rebegte, - a szobába. A szobába.

Gyuri bizonyára azt vélte, hogy valaki látja őket: andalgott engedelmesen a szobába. Még röstelkedett is, hogy olyan vigyázatlan volt.

Olga sokáig időzött a padláson: kereste a macskát. A gonosz pára a gerendák közé bujt. Hivta, siccelt, - hiába: a macska nem jelentkezett.

Végre is kinyitotta a padlásablakot, s visszatért.

A kendő már akkor nem volt a Sári vállán. Csak vasalt, mélyen lehajolt arccal, pirosan.

Végre megszólalt, annélkül, hogy feltekintene.

- Gyuri bent vár a szobában.

Olga besiet. A nyakába omlik a vőlegényének.

- Isten hozott édes!

- Mért mondtad, hogy idejöjjen?

- Hogy idejöjjen?

- No igen. Hát nem azt mondtad?

- Azt mondtam?

- Azt mondtad, hogy idejöjjen a szobába.

- Hogy idejöjjen a szobába? Nem értelek.

- Nem értesz? Hát az imént, hogy megcsókoltalak, sohse volt édesebb az ajkad! Azt mondtad, hogy jöjjen ide a szobába.

Olga csak nézett. Az arca elfehéült.

- Megcsókoltál? - hebegte. - Megcsókoltál? És én engedtem?

Gyuri már akkor észbe kapott.

Legyintett.

Nevetett.

- A manó vigyen el benneteket, hát annyira eggyek vagytok...

Olga csak meredezett, mit akinek tör áll a mellében.

- No és te nem ismerted meg azonnal.

- Nem én. Dehát hogy is gondolhattam volna: az ibolyás kendő volt a vállán.

- A vállán volt?

- Hát persze.

Olga leült. Csak kókadozott, mint akinek az egészséges fogát rántották ki a bajos helyett.

Gyuri a vállát vonogatta.

- Hát hiába most már megtörtént... Baj is a.

Már akkor a mama is ott állt. Hüledezve nézett a leányára.

- Mi bajod?

Olga szemében megeredt az esső. A torkán mintha megakadt falatok volnának: nyelt, fuldoklott. A szeme csupa víz.

Gyuri a vállát vonogatta, nevetett:

- A folyosó olyan homályos. És hát oly egyforma ez a kettő...

Olga fellobbant:

- Dehát hogy te nem ismeresz meg akkor se!... Sötétben is meg kellene ismerned! A szivednek kellene megkülönböztetni!... ha a szemed vak.

Már állva vágta ki az utolsó szót: *vak*.

Gyuri vőlegény majd hanyatt-esett.

- Dehát... - mentegetődzött.

Aztán egyszerre ő is a sarkára állt.

- Hát jó, hát haragudj. Akkor elveszem Sárít. Nekem mindegy.

Olga kinos nyak-huzódással hunyta be a szemét. Megtántorult, aztán csak dőlt...

Az anyja kapta el...

- Jézus Mária! Meghal! Vízet!

Gyuri ijedten tekintgetett jobbra-balra: kereste a kancsót.

- Vízet! - káromta ismét a mama. - Odabent a másik szobában!

A kiáltásra Sári is benn-termett. Vörös volt mint a pipacs. Aztán egyszerre olyanná vált, mint a fehér pipacs.

- Olga! Olga! - kiáltotta rémülten. - Mi lelte?

S átvette az anyjától. Az anyja meg locsolta.

Olga megnyitotta a szemét. A semmibe bámult. Aztán hogy Sárít megpillantotta, az arca eltorzult.

- Kigyó! Eredj innen!

- De Olga!...

- Irigyem vagy! Irigyem! De hogy ilyet...

És elfancsalodott. A szeméből könnyek gurultak viaszszin arcán le a blúzára.

Az anya elkerekült szemmel fordult Sárihoz:

- Mit cselekedtél?

Sári valóban olyan arccal állt ott, mint a kártevő gyerek, aki várja a következményeket. Mégis hamarosan összeszedte magát és ijedt csodálkozással nézett:

- Én?

Olga felrobbant:

- Még azt mondja: *én*? Mért vetted magadra a kendőmet? Mért vetted magadra, ha nem akartad, hogy tévedjen?

Sári sápadtan pilogott.

- Ugye hogy nem birsz kimosakodni belőle?

És Olga megint a szemére tapasztotta a tenyerét.

Gyuri eléje térdelt.

- Olga, angyalom!

- Távozzék! - hördült fel Olga. - Távozzék! Ha magának mindegy, vegye el őt! Nekem ön nem volt *mindegy*.

S a hangja olyan káromóra vált, mint az anyjáié. A kezét úgy rázta, mint aki megsúrta a tenyerét.

Az anya intett Gyurinak. Gyuri sápadozva állt ott, és sápadtságában a haja, bajusza feketébbnek látszott a szokottnál. Csakugyan olyan volt, mint valami kárvallott cigányprimás, akinek eltörték a hegedűjét. Az anya intésére fogta a kalapját s nekiment az ajtó helyett a sifonérnak. Alig birt kitámolyogni a szobából.

A pék is belépett. Líztes szemöldökei összevonultak. Képedezett.

Már akkor Sári is könnyezve állt ott. A tenyerét a szemére szorította.

- Nem, ezt nem birom ki! - nyögte fájdalmasan. - Meghalok. Inkább haljak meg, mintsem hogy Olga gyűlöljön.

S ki akart menni, de az anya visszatartotta.

- Dehát hogy követhetél el olyat! Mikor tudod, hogy megtévesztheted Gyurit.

- Ártatlan vagyok...

- És a kendő? - rikoltotta Olga.

- Most már megmondom. Előtte nem mondhattam, hogy én is szerettem volna olyan kendőt. És magamra próbáltam...

S megint elvörösödött.

- Már kitalálta, mit hazudjon - kesergett Olga.

- Nem, ezt nem birom ki, - vonaglott újból Sári. - Haljak meg. A patkányméreg... Hova tette azt a mérget apa?!

Az apja azonban megfogta:

- Dejszen az én patkánymérgemet nem iszod meg! Mi lelt benneteket?

- Hát annyi mindössze, hogy Gyuri megtévedt: ezt csókolta meg Olga helyett.

Az ablakon vakító fény villant át, s nyomban rá mennydörgés rázta meg a ház falát.

- Szamárság, - mondotta a pék. - Gyere velem a boltba.

S kézen fogta Sárit. A másik szobában megállt vele. A szemébe nézett:

- Bűnös vagy?

- Oh dehogy! Én nem tehetek róla, hogy...

- Mégis hát hogy engedhetted magad?

- Hogy engedtem? Hát tehetek én róla? Én ott vasalok, ráhajlok a vasra. Valaki jön: gondolom a cseléd, vagy Matyi. Egyszer csak átkap, megcsókol.

- Lökted volna el.

- Dehát oly hirtelen történt, és...

- Mért vetted magadra a kendőt?

- Hideg volt. A vasat nem hagyhattam ott. Gondoltam addig is, míg beküldhetek valakit kendőért...

- Ostobaság! Gyere a boltba.

A bolt mindig jó hely, minden gond ellen. Minden percben váltakoznak a vevők. És némelyik ott is időz. Ujságokat mond, ujságokat hallgat.

Az uzsonnakifliket akkor vitték be három nagy kosárban. Még melegek voltak és étvágykeltően illatosak.

Sári sápadtan, szórakozottan adogatta a vevőknek.

Az első már akkor zuborgott. Csorgó esernyők fordultak már be a boltba, és fejre vont vizes felsőszoknyák. Az ég sűrűn villámlott és dörgött.

- Felhőszakadás ez, - mondogatták a vevők.

Egyszer csak megjelent köztük a fiatal új tanító is. Az. Valóságosan. A kézzakós, nagymansettás, pillangós nyakkendőjű Karikás Marci. A kalapja csupa víz. A kabátja gallérja felgyürve. Rázta a kezéről a vizet.

- Perecet kérek, - mondotta a kalapjáról a vizet lesuhintva.

Egy göngyöleg papiros is volt nála, vagy talán nem is papiros, hanem valami más hosszukás bolti portéka. Letette a pult belső sarkára, és a ruháját törölgette zsebkendővel.

Közben körültekintett.

A szeme Sárin állt meg.

- Perek nincs ilyenkor, - felelte egykedvűen a pék. - Csak télen sütünk. De sóskiflivel szolgálhatok.

- Hát az is jó lesz. Megengedik, hogy itt egyem meg? Az esernyőmet otthonhagytam.

- Tessék, - felelte a pék.

Sári széket hozott a szobából.

- Tessék, - mondotta nyájasan.

S visszatért a szobába.

A tükör elé állt.

A tükör igen sápadt arcot tükrözött, s a két szem alatt vörösséget. De azért az arc csinos volt. Sári legalább meg volt vele elégedve.

Vizet öntött a tenyerébe, és meglocsolgatta a szemét. Az arcát meg úgy megdörzsölte törülközővel, hogy kipirosodott.

Ujra a tükörbe pillantott, s visszatért a boltba.

A tanító még ott ült. Nézte az ablakon át az időt. Csak akkor, hogy Sári visszatért, akkor változtatta meg a nézni valóját.

Sári nyugodtan és szomorun adogatta a kifliket a vevőknek.

S nem is beszéltek többet.

Az első elszűnt.

Karikás köszönt, elment. Mikor az üvegtáblás ajtót bevonta maga után, mégegyszer Sárira pillantott.

Ha nem történt volna az a kis háborúság, Sári bizonyára örömmel ujságolta volna meg a hugának, hogy megismerkedett a kis tanítóval, Karikással, s nagy tünődések következtek volna. Így azonban bágyadt volt és csupa aggodalom nehezítette. Olga igen haragszik.

Megbékül-e?

Talán soha.

Benézett a belső szobába.

Olga a diványon feküdt. Az arca zsebkendőbe volt temetve.

Az anyjok ott ült az ablaknál és szomorú arccal varrt. Az urának a nadrágjára varrt gombot, a tavaly nyári muszkavászon nadrágjára.

Intett Sárinak, hogy ne zavarja Olgát.

Sári könnyes szemmel fordult vissza. Megállt az ebédlőben, mert nagyot villámlott, s olyan dördülés következett utána, hogy az ablakok is rezegtek. Sári halk *Jézust* mondott a villámláskor és keresztet vetett magára.

A cselédleány benyitotta az ajtót.

- A suszter van itt: meghozta a cipőket.

Ahogy újra villámlott, az is *Jézust* mondott s keresztet vetett.

- Ide vezesd be, - mondta Sári.

Egy szennyes emberke lépett be. Zöld kötény volt előtte. A kötényből két pár sárga cipőt vett elő.

Sári búsan pillantott a cipőkre. A kezébe vette az egyiket és megnézte.

- Micsoda vastag talp...

- Hát nem papiros.

- Mégis: vastag. Harminchetes?

Leoldotta a cipőjét és felhúzta az ujját. Nézegette, mozgatta benne a lábát.

- Jó, - mondta szomorún, - csak nehéz.

Máskor visszaadta volna a cipőt, merthiszen valóban keményes talpat szabott rá a suszter. De fásult volt, nem akarta hogy a suszter feleljen vele.

- A számlát majd reggel, - mondta bágyadtan.

A másik párt nem volt szükséges felpróbálnia. Olgának éppen akkora a lába.

S rajta hagyta a lábán az új cipőt. Visszatért a boltba.

Nem csekély meglepődésére a kis tanítót megint ott-látta. Csakhogy már a pult mellett ült és barátságosan beszélgetett a pékkel.

De méginkább meglepődött, hogy a patkánymérget is ott látta a pulton, mellette két üvegkupicát. Az apja nagy vigyázattal csöpögtetett a sárgaszínű méregből a pohárkába.

A tanító fölkelte Sári láttára és mosolygott.

- Itt feledtem a kottapapirosomat a pulton, - mondotta olyan hangon, mintha már régen ismernék egymást:

A pék bemutatta:

- Kerekas vagy Karikás, mi is?...

- Karikás Márton, - javította az ifju.

Sári szótlanul nyújtott kezét, s a pult mögé állt az apja mellé.

- Mostanában kerültem ide, - csevegett az ifju. - Szép ez a városka: csupa élet. És épp az imént mondtam a kedves atyjának, hogy én is beálltam a benetei vadásztársaságba.

- Vizslája van a tanító úrnak, - mondta a pék, - és együtt járunk majd...

- És mikor nem érek rá, szívesen átengedem. A kutyának is jó.

Pogácsa-alakú bádogszelencét vont elő a zsebéből és cigarettát sodort.

Sári csak nézett rá.

Nem is hallotta jóformán miket mondott a fiatalember. Csak a *vadásztársaság* szóra pillantott egyet. Eszébe jutott, hogy az apja rábizta a puskáját, és ő a fára akasztotta. No azt ellepi a rozsdá, ha meg nem törüli. Már mozdult is volna, hogy érte menjen, de arra gondolt, hogy még egy szót se szólt. Pedig a tanító olyan melegen várakozón nézegetett reá. Hiába: mintha be volna dugulva a torka, mintha a feje olyan volna, mint a butorozatlan szoba: mit mondhatna?

És csak nézte a fiatalember mozgékony sovány kezét, amint a cigarettát sodorja, nyalintja, ajka közé igazítja és rágyújt.

S a kis tanító is csak nézte-nézte őt félszemmel, mint a lúd az eget, s végre is illőnek érezte, hogy szóljon, miért nézi annyira.

- Láttam már magát, - mondta lepöccintve a cigarettája hamuját. - A Széchenyi-kertben, a kedves testvérével. És csodáltam, hogy annyira hasonlítanak egymásra.

Sári ezerszer hallotta ezt a mondást, de sohse volt olyan kellemes neki, mint most.

- Persze, hogy hasonlítanak, - dörmögte elfelhősödött homlokkal a pék.

És kedvetlenül mozgatta lisztes szemöldökét.

Az ifju tovább csevegett:

- Az igen kellemes lehet. Mondják, hogy az ikrek két testben egylélek. Maguk is annyira szeretik egymást?

- Mink is, - rebegte Sári.

És az ajkába harapott, hogy visszatartsa a szemébe törő könnycseppet.

- Boldog élet, - sóhajtott a kis tanító. - A leányok élete egyáltalán boldog. Az életnek a kellemesebb része az övék. Mi kell a lánynak az életből? Regény és tejeskávé.

Sári szomorú szemmel mosolygott.

- Más semmi?

- Hát micsoda? Az a más micsoda benne van a regényekben. Nekem is vannak leánytestvéreim. Azoknak nem kell egyéb, csak regény. De csak olyan regény, amelyikben legalább is egy grófkisasszony szenved és végül férjhez megy. De két grófkisasszony jobb.

A hangja gúnyos volt, de tetszett Sárinak. Micsoda eszes ember! - gondolta. S alig mert szólani.

- Hány huga van? - kérdezte tartózkodón.

- Kettő, meg egy néném. De az már férjnél van. Látná a két hugomat milyen csinos lányok.

- Szeretik egymást? - kérdezte Sári szomorún.

A tanító vállat vont.

- Szeretik. De azért mindig veszekednek.

És nevetett.

- A lányok olyanok, - mondta a pék. - Összevesznek s megint megbékülnek. Tessék ebből a patkányméregből.

Sári búsan nézett maga elé. Azután megint a fiatalemberre fordult a tekintete.

Karikás úr úgy itta a patkánymérget, mint a Szahara.

- Én ritkán olvasok regényt, - mondta Sári. - Csak néha délelőtt. Mert tizenegy tájban nem nagy a forgalom, s akkor magamban üldögélek itt: olvashatok.

Elhalkultan mondta, és színlelt egykedvűséggel: *magamban üldögélek itt*, de mégis ez a három szó mintha meleg lehelettel lebbent volna el az ajakáról.

A tanító szeme megcsillant.

- Nohát én meg hozok, - mondta hévvel. - Van egy kitűnő regényem. Abban is talál grófnét. Mi is a címe? Megálljunk... A manó tudja. De Dűma írta. Szereti Dűmát?

- Nekem mindegy, - felelte elmosolyodva Sári. - A nevet én nem nézem, - csak az a fő, hogy...

- Szezelem legyen benne!

És ismét nevetett.

Sári mellén valami boldog áramlat ömlött végig, valami olyan édes, mint meleg tavaszi napon a virágon lengedező szellő.

A pék is elmosolyodott. Azonban lisztes két szemöldöke gondolkodva emelkedett feljebb. Mi fizetése lehet az ilyen tanítófélenek? Nem lehet bőséges, de mindig biztos. Éshát ha Sári tanítóné lesz, legalább teljesedik az asszonynek is a kedve.

- Tessék ebből a patkányméregből.

- Nem, köszönöm elég volt, - felelte a tanító.

És az órájára nézett.

Már homályosodott a bolt.

Sári is gondolt arra, hogy meggyújtja a lámpást. De attól tartott, hogy a tanító csak ott-feledkezett. S elmegy, ha lámpagyújtást lát.

A tanító azonban hogy az óráját megnézte, lámpagyújtás nélkül is fölkel.

- Most már mennem kell, - mondta. Sok még a dolgom.

S meleg kézszorítással vált el Sáritól is.

- Derék kis legény, - szólalt meg aztán a pék. - Józan és szorgalmas. Tedd azt a pálinkát fel oda az állvány sarkára.

Sári nem felelt. Már Olgára gondolt és mély szomorúság lankasztotta el minden tagját.
Hogy sietett volna be Olgához, ha nem történik az a kellemetlenség!
Mégis bement. Talán már elsírta a mérgét: a nyakába borul és megkérleli.
Lábujjhegyen osont át az ebédlőn, s megállt a hálósobájuk ajtajánál.
Fülelt.
Semmi hang.
Benyitott.
Olga még mindig ott feküdt a diványon, arccal a zsebkendőjében.
Az anyja akkor gyújtotta meg a lámpást.
Sári állt és nézett.
Az anyja fogta a lámpást és elment vele Sári mellett. Rá se pillantott.
Vajjon ő is haragszik-e már? Talán Olga elmagyarázta neki, hogy a megtévesztés nem lehetett másképpen, csak szándékosan.
S elvörösödött.
Mély büntudat nehezítette el. Letérdelt a divány mellé és ráölekezett Olgára.
- Olgám...
Csupa bűnbánat és bocsánatkérés volt a hangja. Gondolta: Olga nem fog felelni, de végre is meglágyul.
Soha nem történt, hogy haragudtak volna egymásra. Soha.
Olga megmozdult. Olyan vadul lökte le magáról a Sári karjait, mintha kigyó ölelte volna át.
- Eredj innen!
És újra nagy sirást kezdett.
- Nem ismerlek, nem. Soha többé!
Az anya benyitott. Hívón intett Sárinak. Kivonta a szobából.
- Hagyjad, - mondta halkán. - Igen megbántottad. Várd meg míg ő szól.
Sári könnyezve nézett maga elé.
- Dehát mivel bántottam meg?
- Ő tudja. Ha nem volnál bűnös, nem érezne bűnösnek. Gonoszság volt amit cselekedtél.
És az ő szemében is könnyek jelentek meg.
- Közéjük furakodtál. Elrontottad a szerencsédét! Mármost vége. Olyan férjet nem talál többé.
- Gyuri meg fog békülni, - nyögte Sári.
- Lehet. De Olga nem békül meg véle. Ő nem hiszi, hogy Gyuri teljesen ártatlan. Csapodárnak gondolja. Hiszen Gyuri maga is mondta, hogy neki mindegy, csak azt ne mondta volna.
A pék bedörgött az ajtón:
- Lámpást! A teremtesít, hát mikor hoztok már ide is.

Szomoru est volt az. Olga nem ült az asztalhoz. Csak hárman beszélgettek. A szülők korholták Sárit. Sári sehogy nem vállalta a vétket.

Végre is a pék megbőszült:

- Eredj: kérleld meg!

Belépett maga is Olgához.

Olga még mindig ott-feküdt. Bizonyára hallotta a beszélgetést. De csak viz volt az a keserve malmára. Sirt gyötrelmesen.

Sári ismét letérdelt, átölelte:

- Olgám, egyetlen Olgám!

Olga eltaszította magától, hogy csaknem hanyattesett.

- Gyűlöllek!

- Olga! - káromgott rosszalón az anya.

Az apa felfortyant:

- Micsoda beszéd ez! Azonnal megöleled Sárit, és megcsókolod. A teremtsit! Akarom! Parancsolom!

Olyat toppantott, mint az elefánt.

- Nem birom! - nyögte Olga, olyan hangon, mintha gyökerestől szakították volna ki a szívét. - Soha! Soha többé!

- De én parancsolom!

- Öljenek meg, öljenek meg inkább! Mindig engedelmes voltam, de inkább haljak meg, mintsem hogy ezt a gonoszt... Nem testvérem ez, nem testvérem!...

A pék szinte megtántorult, elzöldült:

- Nohát akkor ki a házamból! Takarodj ki!

A felesége átfogta.

- Hagyjad. Nincs ez most eszénél. Legalább te légy okos. Hiszen megüt a guta, ha így mérgeledöl.

A pék valóban úgy zihált, mint a hóban rekedt lokomotív. A felesége átvonszolta nagynehezen az ebédlőbe.

Sári is eltámolygott. Beült a sötét boltba, és ott sirdogált. Csak órák múlva tért vissza, mikor már az anyja szólt neki, hogy lefekszenek.

Betért a szobáskájokba. Nem is lepődött meg, hogy Olga a diványra ágyalt magának.

Ő tehát maga fog hálai az ágyban.

Olga még mindig züpögött.

Sári sápadtan, fásultan vetkőzött le. Gépi mozdulattal oldotta meg a haját, s rázta szét a vállán, s mély sóhajtással fordult az ágyába.

De nem tudott aludni.

Olgának minden szípanása a szívébe nyilalt. Még a tanítót is elfeledte.

Tizenegy tájban Olga elcsendesült.

Sári felkönyökölt az ágyában.

A ház már csendes volt, csak a hálószoza órája petyegett halkan. A hold besütött az ablakon át. Sári csak akkor látta, hogy nem bocsátotta le a kárpitokat.

De mégse mozdult. Az elméje sokkal inkább meg volt terhelve az átélt keservekkel, hogysen a kárpitokkal is törődött volna.

Olga még apai parancsra se bocsátotta meg neki. Micsoda szörnyű jelenet volt! De ha csak-ugyan kiüzte volna az apja Olgát, vele ment volna. Mögötte járt volna, könyörgött volna:

- *Engedd, hogy kutyád legyek.*

A gondolatai gyötrelmesekre változtak.

Olga nem fog megbocsátani többé! Nem, soha!

S a maga mellében érezte az Olga mellében égő méregnyilat, az olthatatlan gyűlöletet. Mert mindenkinek hazudhatott: *így történt, úgy történt*, csak Olgának nem hazudhatott. Olga átlát ő rajta. Sötétben is tudná a hangja rezgéséről, hogy igazat mond-e vagy nem. Olga tudja, hogy szándékosan tévesztette meg Gyurit. Gyalázatosság volt!

S az arcát a tenyerébe temette. Szinte marta a szégyen.

Mit gondol Gyuri?

Ó fürtelem!

És most már mindennek vége! Olga nem fog férjhez menni. Leányfővel hervad el. És élnek majd egy földél alatt szótlantul, mint Vértesi ügyvéd a feleségével immár tizenöt esztendeje.

A májusi hold széles fehér világossága elterült a szobában az asztalkán át a diványra, és a diványon Olgának az arcára is.

Olyan volt Olga, mint halott. Szép szőke halott, akinek a haját még nem igazgatták rendbe.

Bár én is így feküdnék, - gondolta Sári. De én igazán holtan. Mert mi jó várhat ránk az életben? Holnap ha fel is kelünk, Olga nem néz rám, és nem szól. És ez így lesz holnapután is, azután is, mind élethosszat. És élünk egy földél alatt, Olga mindig néma vádló szemmel lelketörten, én meg örökkön a gyalázat bélyegét viselem az arcomon.

A gyászos csendben egy szű kezdett percegni. S az a percegés is olyan szomorú volt.

Sári könnyezett.

Jobb a halál az életnél! Ha már egyszer a lelkén olyan seb esett, amelynek nincsen gyógyulása, jobb a halál!

A méreg ötlött az eszébe.

Milyen jó, hogy előtte ittak belőle. Nem, méreg nincs a háznál.

A kut se mély.

Ha beleugrana, talán nyakáig érne a víz: kihúznák és nevetnék. Egy rút nátha lenne mindössze a következménye, és Olga méginkább gyűlölné.

- Komédiás, - gondolná, - hiszen nemrég tisztították a kutat, tudta, hogy nem mély.

A puska!...

Künn van még most is az eperfán...

Azt be lehet hozni, el lehet sütni...

Csak egy durranás...

Circumdederunt me...

A szű halkan percegett. A hold elvonult már az Olga arcáról, de még mindig világoskodott a szobában.

Sári csak könyökölt.

Igy megválni az élettől, ilyen fiatalon! Meghalni, mint a virágában elfagyott rózsabokor... Nem viselni többé szép új ruhákat... Nem fészkelődni többé gyönyörködő arccal a nagy-tükörben... Nem szagolni többi ibolyát és nárciszt és édeskés gyöngyvirágot... Ily fiatalon! Hiszen nem is izleltem meg az élet mézét, csak egy eltévedt csókban. Mégis kell, kell!... Az ő élete most már csak egy fakereszt lesz. Egy fakereszt, amelyen pókhálót lenget a szellő.

De hátha Olga mégiscsak megbékül? Nem: Olga minden mást megbocsátana, csak azt nem bírja el, hogy az ikertestvére a vele egylélek-testvér álnok volt iránta.

Nehéz kábulat ereszkedett reá. A szeme elnehezült és behúnyódott. S mégis olyan volt, mintha látna. Látná az eget sötétkéék bársonynak: s rajta a Napot és Holdat egyszerre. S mintha hang hallatszanék a magasból.

- A Nap én vagyok.

És ő nehéz mellel felelné halkan:

- A Hold én vagyok.

S ime nagy fekete olló jelenik meg az égen, nem is olló, hanem koppantó. Eloltja a holdat.

Tudja, hogy álmodik, s mégis ébren van.

S lát egy nagy folyót, fekete nyárfák és fekete fűzbokrok között. A víz tompán fénylik, mint az olvasztott ólom.

Tutaj jelenik meg rajta, s a tutajon egy köpönyeges vagy szűrös tót. Nagykalapú. A tót áll és kormányozza a tutajt. S mintha az ő ágya vízparton volna a füzesben, s a tutaj feléje közeledne.

A tót arca hozzá fordul és ő megismeri a Halált.

És a Halál szól:

- Érted jöttem.

És ő nem bír felelni, csak néz dermedten.

A Halál pedig újra szól:

- Miért késel? Neked nincs helyed többé a világban.

Megrázkódott.

Álom volt, - rebegte, - álom. De a hívó szó igaz. Nincs helyem többé az élők világában. Olga gyűlöl.

A szemepillája megint leereszkedett, de küzdött az álom ellen:

- Nem, nem alszom el: nekem az éjjel meg kell halnom.

S látta már magát, amint fekszik szép ezüst koporsóban, koszorúsan, sok, sok virág között. Mindenki megnézi majd és sajnálgatják.

Milyen szép leány volt, és milyen fiatal!

Kár érte!

És a kis tanító is eljön és szomorúan néz majd reá. Talán egy könnycsepp is lesz a szemében. És mikor temetik majd, - szép bús muzsikás temetés! - Mindenki megsiratja.

Fölkel.

Csak állt a szoba közepén, mint egy rámából kilépett szőke angyal, aki elvesztette valahol a szárnyát.

Az óra halk zengéssel vert kettőt a szomszéd szobában.

Már két óra?

Tehát már az apja a műhelyben dolgozik.

Papucsot öltött, magára terítette a paplant.

Az anyja szobáján kellett átmennie. Tudta, hogy ott nyitva van az ajtó, a konyhaajtó is. De a cseléd mindig mélyen alszik.

Ismét levetette a papucsot. Az ajtót lassu nyomással nyitotta meg, meztláb lopózkodt át a szobán és a konyha hideg tégláin.

Az anyja nem ébredt fel.

A cseléd horkolt.

Az udvaron hűvösség borzongott át a tagjain. A levegőben friss tésztaíz terjengett. A műhelyajtóból vörös fény sugárzott a külső sötétségbe. Rekedtes férfihangnak a dalolása hallatszott a műhely mélyéből:

*Kósza felhő, bárány-felhő:
ami elmúlt, vissza nem jó...*

Sári melle elnehezült.

Ujra felvonta a papucsot és halk csoszogással lopózkodt az eperfához.

A műhelybeli hang újra nótába fogott: a Lili-keringőbe.

Ó mily bohó valék!...

Sári megrezdült.

Tudná az a legény? Gúnyolódik? Tehát már mindenki tudja?

És talán már az este pletykáltak is itt-ott a városban:

- Sári megcsókoltatta magát. Óh a szemtelen!

És holnap megint pletykáznak. Micsoda gyalázat!

Megrázkódott.

Leakasztotta a puskát. A puska vasának a hidegsége végigborzongatta. És mintha a súlya a puskának tízszer akkora volna, mint szokott lenni.

A műhelyből az apja dörmögése hallatszott. Odatekintett, a fához húzódott.

A műhely vörös párás világosságában félmeztelen férfiárnyékok sürgölődtek. És egy kis árnyék is, a kis inas. Az is meg fogja őt siratni. Mert ha megszidogatta is olykor, gyakorta dugott neki datolyát, almát, pogácsát.

Amint ott állt, a puska lebillent a kezében.

Valami toccsant előtte. A sötétben nem látta, hogy a puszkacsőből loccsant ki valamelyes víz. Azt gondolta, béka, ijedten hágott földre. A paplant feljebb vonta a lábán, nehogy besározódjék. A papucsot a konyhába hagyta, s halk lábon tért vissza a szobába.

Odabent letámasztotta a puskát az ágyhoz. Állt mellette, bámult maga elé.

Azután a fehéreneműs szekrényhez lépett. Ott feküdtek már rendben a délután vasalt szép új csipkés batiszt-ingek. Elvette a legfelsőt. A rajtalérvőt felgombolta a vállán, s lebocsátotta. Az ujat vette magára.

Azután meggyújtotta a gyertyát. A másik tartóba is tett gyertyát. Azt is meggyújtotta. A két gyertyát odatette az éjjeli asztalra.

Olgára nézett hosszan, búsan.

Olga csakúgy feküdt, mint előbb, csakolyan fehéren és szenvedőn, s mintha rajta volna az arcán még altában is az a jeges gyűlölet, amelylyel kétszer ellökte.

Leült a tiszta ingben az ágy szélére és felhúzta a puskát.

A kakas hidegen halkán kattant.

Kétszer kattant.

Kinyújtotta a kezét, hogy elérje-e a ravaszt?

A csövet a bal mellére illesztette.

Ujra nyújtotta a kezét a ravaszért.

Nem érte el.

Fölvette az egyik cipőjét, az ujat: próbálta, hogy elérje-e? A cső vége a bal cicije alatt, s jobbjaival nyúlt, nyúlt a cipővel be a puska ravaszához.

A puska nagy dördüléssel elsült.

Csak egy nagy ütést érzett a mellén, s többet aztán nem tudott magáról.

Pedighát nagy sikoltozások következtek.

Olga mintha rugók dobták volna fel a diványról, úgy felszökkent a dörrenésre.

A következő percben már sikoltott, és Sárihoz ugrott. Az ing eleje lángolt a Sári mellén. A szobában füst és puskaporbüz. Olga rákapdosott az ing tűzére, elverte, elnyomta, és megint sikoltott.

- Sári!... Meghalt!... Segítség!

Nohát hogy ott micsoda zavarodás következett, micsoda szaladgálások, ájuldozások, arról jobb nem beszélni.

Csak a pékben maradt annyi lélekjelenlét, hogy az egyik gyertyát fölvette és megnézte közelebbről a Sári sebesülését.

Tenyérnyi feketés mocsok az ingmellen, de csak kevés vér. Inkább csak pirosság, ahol az ing égése megpörkölte a testet.

- Vízet! - kurjantott a cselédre. - És orvost!

Hát szerencsére a puszában a patron átázott volt, és csak kevés puszkapor lobbant fel benne. De persze az is nagyot durrant. S talán lökött is. Lehet, hogy annak az ereje lökte mellbe szegény Sárít. Néhány szem sörét is benyomult a bőr alá, de azt az orvos mingyárt kipiszkálta, kimosta.

A vőlegény már korán reggel berontott a boltba. Sápadt volt, és rémült szemű. Kalap se volt a fején, se nyakkendő a nyakán, a markában azonban egy csomó gittet szorongatott. Nem is köszönt, csak mingyárt kiáltott, ahogy berohant.

- Olga? Ugye Olga!?

S remegett, mint a nyárfalevél.

A pékné maga állt a pult mellett. De a szobából kilépett Olga is. Csak a nyakába borult a vőlegénynek.

- Nem én. Szegény Sárink, - sirta, - szegény Sárink. Én vagyok az oka. Az én ostoba féltékenységem... Győjjön, nézze meg szegényt.

Bementek a beteghez.

A pék ott ült mellette sápadtan, és aggodalmas szemmel, az ágy szélén. Őmaga fehéren, mint egy beteg galamb, feküdt hanyatt az ágyban.

De ahogy Gyurit meglátta, behunyta a szemét s elpirult. A tenyerét a szemére szoritotta.

- No hogy van? - lehelte pislogva Gyuri.

- Már aludt is keveset, - felelte a pék, - de az égés...

Gyuri közelebb lépett:

- Bocsásson meg Sárika, - esdekelt remegő hangon, - bocsásson meg. Tévedtem, hát tévedtem... Az idő borult volt, és az a fene kendő...

Idegesen nyomkodta a baltenyerében a gittet a hüvelykujjával. Aztán egyszerre mintha megharagudott volna, a pékhez fordult:

- Egy héten belől meg kell lennie az esküvőnek! Azt hiszem maguknak is ez a véleményük. Megleszünk addig az én kis legénylakásomban.

És a nyitott ablakhoz lépett: kidobta a gittet.

A pék a fejét rázta:

- Mig Sári meg nem gyógyul, addig nincs vigalom. Az orvos azt mondta, hogy legalább is két hét kell.

- Hát jó: mondjuk, két hét, de tovább nem halasztjuk. Én bizony nem válogatom mindig a maga leányait!

Sári bágyadtan mosolygott. A kezét nyujtotta Gyurinak:

- Hívja meg a lakodalomra, - rebegette, - azt a barátját is: azt a kis tanítót...

Örvényben.

Ünnepi népsokaság a faluvégen. Fák alatt, árok mellett feketeruhás cigányok hangolnak.

- Mi van itt dádék? Búcsú vagy lakodalom?

A cimbalmos könnyes szemmel tekintett rám:

- Búcsú instálom, búcsú, csakhogy fekete búcsú.

Akkor láttuk, hogy temető szélén állunk. Hintók a temető kapujában. Egy autó is. A szeptembervégi nap sárga és piros bokrokon áttűzött a fakeresztes sirhalmokra.

- Valami urat temetnek, - vélekedett a társam.

- Vagy cigányt, - mondtam rá - hiszen érthetted, hogy búcsúzóra jöttek ki.

- Nézzük meg: hátha képnek is érdekes?

- Nézzük.

Azokban a napokban minden látnivaló érdekelt bennünket. Az előtte való héten szünettelenül esett a hideg őszi eső, és mink be voltunk szorítva egy kis városi vendéglőbe. Aki tudja, hogy mi a festőnek a napfény, megérti, hogy mihelyt kitisztult, a félszárig érő sárban is nekivágtunk a világnak.

Igy jutottunk délfelé abba a kis felvidéki faluba, ahol a temetést láttuk.

Hát érdekes temetés is volt az:

A ragyogó érckoporsó mellett egyfelől urak, másfelől parasztok álltak. De fátyol- s gyászban csak egy pápaszemes fiatal hölgyet láttunk. Az se sirt. A parasztok közt azonban igen könnyezett egy vén ember, meg egy selyemvállkendős leány. A pápaszemes hölgy mellett két idősebb urinő unatkozott szintén feketeruhában. Az egyik szikár papagályfejű vén hölgy. A másik kövér szakácsné képű. S mögöttük sok falusi úr. Egy atillás fehérszakálu úr is áll közöttük, afféle veressorú falusi öregúr, csupa becsületesség, de minden este elszopogat a pipa mellett egy kancsó borocskát.

- Jó modell lenne, Szilágyi Mihálynak, - mondtam halkan.

A koporsó fejénél három palástos és szakálás pap állt. Mingyárt láttam, hogy református temetésen vagyunk. Az bizony festőnek nem olyan színes, mint a katolikus. Beszédek és beszédek, közben egy-két ének. De se illatos füst, se szenteltvíz, sem az a mélyszépségű ének:

In paradisum deducant te angeli...

Hát csak nézelődtem.

A gyászruhás hölgy festői feje lekötött. Nyúlánk nyakú szőke nő volt. Az ajka keskeny és zárt, de a szeme a fátyolon és az aranykeretű pápaszemen át is szép, orra finomhajlású, mindenképpen elegáns és nyugodt. A pap beszédére is csak úgy állt ott, mint egy feketefátyolos kőszobor.

Csak a selyemvállkendős parasztleány takarta a zsebkendőjébe az arcát, hajlitgatta jobbra-balra a fejét. Egyszer, hogy levette a zsebkendőt az arcáról, láttam, hogy csinos kerekképű szőke leány, de már lehetett húsz éves is.

Ismét ének következett, ismét beszéd. A másik pap beszélt, szép gordonkahangon: hogy az ember porból lett és porba tér és másefféle kellemetlen mondásokat. Mert hiszen az ember nem porból lett, csak a teste. A test csak látható gépe az embernek, de nem az ember. A temetés mégis mindig megható, valaki befejezte a földi életét, a hozzátartozói szinte kábultan állanak.

Hova ment az örökre távozó?

Az égbe?

A földbe?

A pap lám azt véli, hogy a földbe: bucsuzón rázza a kezét:

- Isten veled Bandi! Amit a föld színén meg nem találtál, találd meg a nyugalmat odalenn. Isten veled!

Négy úriember lépett a koporsóhoz.

A parasztleány hangosan zokogott.

Előre lépett.

Ráborult a koporsóra.

A gyászoló hölgy hideg nyugalommal nézte.

A parasztleány a fejét megrázva kiáltott:

- *Mégis csak engem szeretett!*

Elvonták.

A koporsót kötélre igazították s lebocsátották.

A sokaság hullámozott. Félretolódttunk. Ki is mentünk a nép közül. De még hallottuk a bús muzsikaszót, ahogy megzendült:

Nem volt párja a faluban Kerekes Andrásnak.

Soha pikulát olyan keservesen szólni nem hallottam.

Délre járt az idő, hát csak úgy nagyjából tekintettük meg a falut. Nádas és zsuppos kis házak pompás hegyek között. Egy régies emeletes kastély is, barna barokkfedelű, talán tiz szobás lehet.

A falu közepén vén kis vizimalom. A pataknak ott legalább is öt méternyi az esése. Könnyen elforgathatja azt a két mohos kereket. A kerék alatt terjedelmes zúgó persze. Fehér habbá törik ott a magasból eső viz.

Egy gyerek ott horgászott a partján.

- Hát hal is van itt?

- De van ám, - felelte. - Ilyenek, mint a karom. Csakhogy most örletnek, hát nem gyönnnek fel a mélyből.

Lenéztem a zúgóba. Jókor viz, szinte kis tó. Akkora, mint a körhinták köre. De csupa mozgás, habzás persze.

Egy ebkölykecske ott kepickélt szegény. Gondoltam is rá, hogy kimenthetnénk. De ha kimentjük is, magunkkal nem vihetjük, ezek meg megint csak visszadobják. Hát csak néztem szegénykét, hogyan forgatja az örvénylő viz: forgatja, forgatja egyre kisebb körben.

Egyszer csak nincs: elnyelte az örvény.

- A kereket nézd, - mondotta a társam. - Nézd ezt a zöldmohás, elfeketült nagy, két kereket hogyan törik fehérre a víz rajta.

Neki is álltunk volna a festésének, de már dél volt.

- Merre van a kocsmá, fiú?

- Amott a templom felé. Csak a piacon tessenek megállni, osztég az a cserépszindelyes ház.

Egy vállas-erős molnárlegény pipázott az ajtóban. A beszélgetésünkre hozzánk ballagott. Nézett bennünket.

- Lefestik az urak a malmot, Jancsi bácsi, - ujságolta neki a gyerek.

- Igen romantikus, - mondotta a társam.

- Hát beony romlott emmán, - felelte Jancsi bácsi, - de csak a kereke. Mondtuk is már a kasznár úrnak, hogy csináltasson újat, mer tetszik tunni: az uraságé ez a malom, a grófnéé.

- Nekünk így szép, - magyaráztam. - Az szép, ami régi.

A legény azonban nem értette ezt.

- Legalább fát adnának, - mondta, - két kerékre valót. Az urak talán szólhatnának a kasznár úrnak. Édesapámmal kifaragnánk. Mer tetszik tudni, az én apám bírli ezt a malmot.

Megigértük, hogy ha lehet szólunk a kasznár úrnak. S mentünk a kocsmába.

Keresés nélkül megtaláltuk.

X-lábu-asztalos, kis bűdös szoba. Lesi-szemű, kazár kocsmáros ünnepi feketében.

- Lehet-e itt valamit ennünk?

- Mit parancsolnak az urak? Van készen borjupecsenye, oldalas, vesés, roszbőf, bifszte, ramszte, gerinc, velő... Frissen csapolt sör...

S büszkén sorolt elő annyi mindenféle eledelt, hogy szédültünk belé.

- Tréfál maga hallja?

- Miért tréfálnék?

- Rendelj akármit, - mondtam a pajtásomnak.

Még akkor is muzsikaszó zengett a fülemben, s annak a lánynak az a különös kiáltása:

- *Mégis csak engem szeretett!*

Még a fák is megreszkettek attól a kiáltástól.

S micsoda különös temetés volt az, hogy a koporsó mellett egyfelől csupa úri nép állott, másfelől meg csupa paraszti!

- Tessék talán a kertbe kísétálni! - mondta a kocsmáros. - Ott a terített asztal. Temetésről tetszenek jönni úgye?

- Onnan.

- Tessék a kertbe.

Hát a csűr mögött a zöldségeskertben, a krumplitáblán ott állt egy hosszú fehérterítékes asztal. Értettük is már a bőség okát: a temetésről akkor szállingózott be egy sereg kabátos ember. Sörre és ebédre. Csupa napon barnult képű nagybajszú, jóhúsú falusi úr.

Egy szőkeszakálás pirosképű ember mellételepedett, bemutatkozott, hogy körjegyző. Kikérdezett: *mi célból* festjük a falut? És másefféléket. Aztán én kérdeztem, hogy miféle temetés volt az?

- Hát a grófnénak az ura. Nem tudták?

- Most érkezünk ide. Tehát grófot temettek itt?

- Fenét grófot. Kondást.

És nevetett.

- Kondást, érckoporsóban?

- Hát hogayne: férje volt a grófnénak.

Véltem, hogy bolond.

- Azt mondja-e, hogy kondás volt a grófnénak a férje?

- Hát persze. Én adtam össze őket, mer én vagyok az anyakönyvvezető is. No nem kis munka vót, míg megkaptuk rá az engedelmet. Mert semmi kihirdetés nem volt. Csak úgy ripsz-rapsz...

- Sz' akkor nem grófné, hanem kondásné.

- Mind a kettő. De ilyet ne mondjunk hangosan.

- Az a szép gyászruhás hölgy volt a grófné?

- Az a szép!

És megint nevetett.

Ugy nézett rám, mintha ő vélne engem bolondnak.

- Hát nem szép? - kérdeztem szinte sértődve. - Amennyire a fátyol alatt láthattam, nem mindennapi szépség. Noha szemüveget visel...

Megint nevetett.

- De fátyol nélkül látná, este!

- Hát legfeljebb festi magát. A vonásai akkor is szépek maradnak. Micsoda gyönyörű szem, micsoda nemes orr! És az arisztokratikus büszke zárt ajak...

A jegyző röhögött. Meglökte a szomszédját.

- Hallod Jani: ez az úr azt mondja, hogy a grófné orra igen tetszik neki.

A megszólított gyanakvó pillantást vetett rám, és komolyan szólott:

- A grófnénak nincsen orra.

- Nincsen orra?

- Nincsen. Az csak papirmasé.

A vendégek már nagy lármába beszélgettek. Mohón és nagy nyeletekben itták a kőbányai sört. Szivaroztak, pipáztak. Némelyek ételt rendeltek.

- Papirmasé, - ismételte a jegyző. - Testszinü keztyűbőrrel bevont papirmasé. Azért is visel pápaszemet, hogy az is tartsa. De kis rugók is tartják az orra tövén. Mózsi levest ide is!

Felkötötte a nyakába az asztalkendőt.

A kertbe az a fehérszakálu atillás öregúr lépett be, akit Szilágyi Mihály ábrázolására néztem nagy tetszéssel.

- Tessék kasznár úr ide.

- Nem: ide miközénk! Mózsi széket!

Az öregúr azonban tagadón intett.

- Bent ebédelek a kastélyban a püspökkel. Csak azért jöttem, hogyha netán valamelyitek nem hallotta volna, hát tik is vendégeink vagytok. Mózsi nem számíthat senkinek semmit.

Nyugtalanná váltunk: hiszen akkor nekünk itt nincs helyünk.

A jegyző azonban nem eresztett.

- Hát maguk azért fizetnek Mózsinak, ha éppen nem akarják elfogadni. De elfogadhatják...

- Nem, nem, mink majd fizetünk érte.

S maradtunk.

A beszélgetések persze a temetés körül forogtak, aztán meg a halott körül, hogy véletlenül fulladt-e a zúgóba? Vagyhogya a maga akaratából?

Egyik-másik keveset tudott. A helybeli urak bőven elmagyarázták neki. Így tudtunk meg mink is egy különös történetet:

Tehát a zárt ajku szépség voltaképpen szánalmas rútság.

Talán tizenhét éves volt a grófkisasszonyunk, mikor a dadájával, meg a francia komornájával, - azzal a papagály arcúval, - a faluba került, a rég lakatlan grófi kastélyba.

Akkor még volt orra.

A falubeliek csakhamar megtudták - a cselédektől persze, - hogy Edit kisasszonyt nagy zivatar vetette közéjük. A bátyja, László gróf az előbbi évben jutott nagykorúságra, s átvette a családi birtokokat. Nem nagy birtokok, s három vármegyében is szerteszórt birtokok. Eladdig gyámság alatt voltak ők P. E. bárónál, aki csakhamar özvegyiségre jutott, s bújában szüntelen vadászott. A nevelésüket idegenekre bízta.

A két gyermek még akkor, hogy odakerült, igen zsenge korú volt: László tizenkét éves, Edit hat. László verébfejű, szöszke, pufók gyerek, és csintalan, mint az ördög. Edit szöszke kis porcelán-kisasszony, afféle nyafogó kis nebáncs-virág. Persze az ördögfi a kis testvére nyaggatásával mulatott: egymás iránt való ellenséges érzésben nőttek fel. Az igaz, hogy nem is egy anyának a szive hordozta őket: Lászlónak igazi grófné volt az anyja, Edité meg parasztszármazású.

Az apjok már akkor ötvenöt éves volt, mikor a templomban meglátta.

- Kinek a lánya az a gyönyörű teremtés?

- A biróé, méltóságos uram.

Egy hónap nem telt belé, elvette az öreg gróf a paraszt birónak a leányát, az alig tizenhat éves leányt.

És akkor hozatta a papagályorru francia nőt, Piletnét, hogy legalább uri mozdulatokra tanítsa. No nem soká vette hasznát: szülésben halt meg, mikor Editet szülte.

Mikor László az örökébe lépett, Edit nem is követte. Pedig akkor már a bátyja lett volna továbbra a gyámja.

- Még csak az kellene!

Maradt a bárónál.

Nem telt bele egy év, meghalt a vén báró. A kastélyába ismeretlen atyafiak telepedtek. Editet kinézték.

- Ki ez a lány itt? Csak nem marad tán a kastélyban? S pláne harmadmagával: Az édes dadával, aki most is *Editkének* szólítja, és úgy dédelgeti, mintha ötéves volna, - és Piletnével, azzal a horgas orrú francia hölgygyel.

Hát biz a három nőnek nem volt ott maradása.

Hova menjenek? Mégiscsak László grófhhoz. Talán benőtt már azóta a fejelága? Helyet kell adnia, s ha éppen ott nem, a másik birtokon vagy a harmadikon. De ha másutt nem, meghúzódhatnak ők Varjúkőn is, a négyszobás kis vadászkastélyban.

Hát elutaztak.

S eleinte nem is volt bajuk László gróffal. Adott nekik három szobát is, és őmaga mingyárt el is utazott Berlinbe, hogy megházasodjon. A hugát nem vitte magával, de Edit nem is kíváncszott, merthiszen semmi egységet nem érzett a bátyjával és a bátyja szívügyeivel.

László gróf egy finnyás német grófkisasszonyt vett el, aki gazdag volt és lúdtalpu, s az őseit a pogánykorig sorolta visszafelé.

Három hónapra rá Edit a faluba érkezett. Csak a dajkája kísérte, meg Pilet asszony.

Sok mindenféle hír kószált aztán, hogy miért hagyta ott a bátyját? Vele sem tudott-e megférni? Vagy a német asszonynyal?

Már akkor gyönyörűen kifejlett nő volt Edit, s büszkébb és hiúbb az ágyánál is. Mondják, hogy épp a hiúságát sértette meg László. Edit ugyanis katolikus volt, a bátyja meg református, és a német hölgy luteránus. Edit tüntetőleg hányta magára a keresztet amikor csak alkalma volt.

- A katolikus vallás mégis csak úribb, - mondta Piletné, - tehát a katolikus nő is úribb.

Az ősi kastély ebédlőjének az ajtaja mellett fekete márvány szenteltvíztartó függ. Emlékeül hagyták meg, mert valamikor Pázmány Péter vetett magára abból keresztet.

Hát azt mondják: Edit is ahányszor az ebédlőbe lépett, mindig keresztet vetett magára.

Egyszer vadásztársaság van ott, külföldi és hazai mágnáshölgyek is. László gróf pajkosságból téntát öntött a szenteltvíztartóba. Editet igen nevették.

Beszélik, hogy ez volt az ok.

Beszélik azt is, hogy Piletnét sértették meg, s Edit azt nem tűrte. Ő annyira megszokta azt a két nőt, hogy később, ha utazott is, magával vitte mind a kettőt. A hotelekbe szóló telegramm mindig ez volt: *kétágyas szoba s divány*. A diványon a dada hált.

Azt is mondják, hogy Edit az ánya hiúságát bántotta meg. Fürödtek a Dunában és mikor kimentek a partra, úgy hevert, hogy a lába mindig az ágy lába közelében volt. A német hölgyek általában nagylábúak. S rá még lúdtalp!...

De az talán mégis legigazabb, hogy Edit gúnyolódott a német nővel, aki mindennaposan dicsekedett a rokonságával, hogy vele negyven mágnás tartja a rokonságot, s rokona a külügyminiszter is.

A külügyminiszterre különösen büszke volt. És Editet ez igen szúrta.

- Nálunk, - mondta, - az ilyesmit nem tartják számon. Mert itt mindenki úr. A paraszt is csak balsorsra jutott úr! Egy-két hónap alatt helyre igazítható.

- Esszerint az úr s a paraszt itt egy, - csipett vissza a német hölgy, - *s a helyreigazítások bizonyára nem mindig sikerülnek.*

Igy történt-e vagy másképpen? - elég annyi, hogy Edit egy szép nyárvégi napon megjelent a faluban és beizent a kasznárhoz:

- A kastélyt nyissák ki.

Nagy zavarodás, söprés, porolás, szellőztetés, amennyire estefelé takarítani lehet.

Az öreg kasznár a maga lakását ajánlja fel az első éjszakára.

Edit nem fogadja el.

Kedvetlen.

Hallgatag.

A vele jött nő is tartózkodó.

S attól fogva ott élnek, zárkózottan, csendben. Eleinte egy-két levél érkezik. Felbontatlanul küldi vissza. Pénzt se kér onnan, csak amit a bátyja az ő megkérdezése nélkül utalványoz ki a kasznár pénztárából. Nyomorult tizenkétezer korona!

Mert a faluban levő birtok még nem Edité. A végrendelet szerint nem kapja ki a részét előbb, csak ha férjhez megy.

Hapedig huszonöt éves koráig nem megy férjhez, akkor csak évdij jár neki: tizenkétezer korona.

A végrendelkező apa bizonyára azt gondolta, hogy Edit ha férjhez megyen, a bátyjánál fog élni, s tizenkétezer korona elég neki ruhára, meg egy-egy utazásra, ha éppen nem a bátyjával utazik.

Hát bizony férjhez kellene menni.

De kihez?

A báróhoz nem jártak, más vendégek, csak afféle magafajta rézorrú vadászok. Az Edit mág-násrokonai meg ismeretlenek voltak. Ha a bátya mellett marad, bizonyára bejut a körükbe, de így?

- A jó Isten majd eligazítja, - mondogatta a dada, mikor erről beszélgettek, - mert a jó Isten mindent eligazít.

Hát csak éldegél a leány. Zongorázik négykézre Piletnével, olvasgatnak, festegetnek, - Piletné kitűnő akvarellfestő, de csak harci jeleneteket fest, más képekről persze. Edit inkább virágokat.

Olykor Edit a tükör előtt is ül, a nagy álló-tükör előtt, és órák hosszat szemléli magát hol öltözötten, hol kibontott hajjal, mint a leányok szokták.

Akkoriban mindig azon tanácskoztak, hogy meglátogatják a környékbeli urakat, jobban mondva hölgyeket, merthiszen Edit férfivendégeket nem fogadhat. Ha a birtok még nem is az övé, a magáénak tekintheti, hiszen csak férjhez kell mennie. A vendéglátás ugyan bajos, mert a kastélyban csupa régiség minden bútor, szobalány sincs, inas sincs, - dehát Edit másképp nem talál férjet. A télen bálba is el kell menniök Pestre, Bécsbe. Piletné fogja gardirozni.

Egyszer ahogy Edit ott ül a tükör előtt, egy kis piros pont ötlik a szemébe, az orra hegyén.

Mi a manó az?

Szunyogcsipés?

- Csak egy kis pörsenés, - véli a dada, - holnapra elmúlik.

De nem múlik.

Még egy hét múlva se múlik. Sőt nagyobb, sötétebb.

Keni kölnivízzel, vazelinnel, vajjal, tejfellel, sós faggyúval, - csak nem múlik, nagyobbodik.

A dada értesül, hogy egy javasasszony lakik a szomszéd faluba.

Érte küld.

A javasasszony valami laput ragaszt az Edit orrára, rá is imádkozik.

Az orrocška nem gyógyul.

Nyomogatják, füstölik. A seb nem érzékeny, de mégis boszantó!

Végre küldenek orvosért.

Az orvos nézi a sebet. Ráncolgatja a szemöldökét. Fejet csóvál.

- Mit csináltak ezzel a sebbel? Elmérgeztették!

Égető oldatokkal iparkodik segíteni. Edit másnap már nem bocsátja be.

Várjunk, majd elmúlik.

Két hét múlva más orvost hívatnak. Akkor már a seb az egész orrhegyre elterült. Az orvos méginkább rázza a fejét, komolykodik.

- Ezzel Bécsbe kell menni.

Edit pénzt keres előbb, - mert hiszen a tizenkétezer koronából nem tettek annyit félre, hogy Bécsbe is utazhassanak, orvosokat fizethessenek. Tíz nap telik bele, mig kap. Utaznak.

- Lupusz, - mondják a bécsi orvosok. - Egy darabkát le kell metszeni az orrból.

Edit irtózva siet el. Az orvosok csak pénzt akarnak. Minden seb begyógyul végtére is, magától.

Utazás vissza. Sok sirás.

- A jó Isten mindent eligazít, - mondogatja a dada.

De azért mind hárman sirnak, sopánkodnak.

Harmadik orvos. Az már Párist ajánlja.

Páris sokba kerül. Edit a bátyjára gondol. De az ágy is eszébe ötlik. Hogy örül a rút német nő, ha meghallja!...

Nem: inkább a halál!

S Edit valóban meg is halna: revolvert hozat, - de azt persze nem engedik a kezébe. Méreg, akasztás, vízbeugrás, - ilyen rémítő gondolatokkal foglalkozik. A dada felváltva virraszt Piletnével: pillanatra se engedik magára.

- Editkém, - mondogatja a dada, - meglássa, hogy a jó Isten eligazítja a baját.

- Hát aki üvegszemet visel, hát aki géplábon jár, - mondogatja Piletné, - az orvosok ma már mindent tudnak.

Végre is újabb hitelművelet. Utazás Párisba.

Tavasza van, mikorra visszatérnek. S a grófkisasszony orra ép. Még szebb is, mint volt: kisebb valamivel. Csak épp, hogy pápaszemet visel és púderozza az arcát. De igen lesóványodott szegény csak teng-leng, mint az árnyék.

A falusi népnek furcsa a púder, meg a szemüveg. Dehát mi nem furcsa, amit az urak mivelnek? Hát a mider nem furcsa? Hát a likacsos harisnya nem furcsa? Hát az eleven tengeri-csiga megevése nem furcsa?

Hanem egy délután elszunnyad a kisasszony a kertben. A kezében a regény, és ő a félkarjára hajlottan alszik.

A kertészleány arra jár, megkandikálja: sikolt és elfut.

Akkortól fogva tudták a faluban, hogy a szép kisasszonynak az orra nem igazi.

Csak László gróf nem tud a történetekről semmit. A kasznár ugyan minden ősszel odautazik és beszámol a termésről. De az orratlanságról ő se beszél. Csak annyit, hogy a kisasszony visszavonultan éldegél. Cselédet is csak egyet tart, egy mosogató leányt. A dada főz. Vendéget nem fogad Edit. Néha kilovagol. Nyarankint egy-két hónapot a varjukői vadászkastélyban tölt. Aztán megintcsak hazatér. Időnkint egy láda könyv érkezik vagy festőszerek, vagy hangjegyek, grammofon-lemezek. Meghózzák minden új operaénekesnek a hangját.

Csak arról nem beszél, hogy Edit csak fenjáró halott: sápadt és fásult. A két asszony úgy dédelgeti, mint valami kisgyereket.

László gróf már akkor javában gazdálkodik: mindig szeretné a birtokot megnézni. De hátha mégis férjhez megy a huga? Most már huszonnégy éves elmúlt: nem kell rá gyámi engedelem. Mégis megvárja a huszonötödik évet: akkor az övé a birtok, az ősi gazdálkodásnak véget vet ott is.

Szeptember végén a kasznár jelentkezik a kastélyban.

Mit akar?

Magával a kisasszonnyal szeretne beszélni.

- A méltóságos úr ír: Azt írja, hogy egy hét múlva, 5-én ideérkezik és átveszi maga tulajdonának a birtokot. A kastélyban három szoba álljon készen. Egy női szoba is.

Edit nem felel. Az árnyékos szobában nem látszik az arcán semmi változás.

De még aznap pakolás kezdődik. Ládák mozdulnak le a padlásról. A boltból is hozatnak, amennyi csak van. A Rozi leány szöveget is hoz a boltból, egy kilót. Megy a kasznárhoz is: kalapácsot és egy ügyes bérest kér reggelre, hogy a ládákat szögezze.

Egy bakasapkás legény jelenik meg másnap reggel a konyhaajtóban. Vidámszemű, eleven, barna fiú, s egyenes, mint a nádszál. Csak úgy ősmagyarosan van: fehérben. Hetven-pitykés lajbi rajta meg a nagy lóbőr csizma a lábán. A bakasapka mellett árvalányhaj is.

- A kasznár úr küldött, - szól be a konyhán a Rozi leánynak.

- E' Bandi! - örvendezik a leány, - maga a'?

- Én hát, - feleli vigán a fiú. - Az éjjel gyöttem meg. A kasznár úrnál jelentkeztem most. Ide küldött, hogy...

- Letelt a katonasor?

- Le hálistennek: Te Rozi nem akadna itt ekkis bagó?

A leány nevet.

- Honnan! Csak nem gondolja, hogy a méltóságos kisasszony... Etelt látta-e mán?

- Mondom: az éjjel gyöttem meg. Vót eszembe, hogy bezörgetek hozzá, de mondok, hátha dőgözött tennap szegény.

- Napszámba vót a kasznár úrnál. Másfél koronát kapott. Mán igen várta Etel.

Bandi sohajt:

- Hát még én? Dehát négy esztendeje várunk: megszoktuk mán a várakozást is.

- Tudja-e, hogy a télen is kérték.

- Irta, hogy a mónárék Jancsija. Ebadta lisztese!

- Rokon is vele.

- Távolrul... Dehát kérheti őt akár királyfi is. Te ha beküdenek a faluba, sugj be hozzá, hogy meggyüttem: estére tartson készen egypár csókot...

A dada lépett ki a konyhából. Szomorú volt az arca.

- Téged küldtek? Gyere utánam. Te ugye a kondás fia vagy? No alig ismerek rád: úgy felemlerédtél. Hát mennyire vitted?

Bandi kezét csókolta.

- Mán őrmester is lettem volna, tekintetes asszony, ha benmaradok. De mondok, még ha hadnagy úrrá tennének, akkor se. Merhát tetszik tunni... gyöngé mán a lába éds'apámnak.

Rozi félrefordul és nevet.

Fölmennek az emeletre. A sok láda ott áll már szanaszét a folyosón, a szobákban. De még nincs mind tele.

- Jaj, ne kopogj úgy, - mondja a dada. - Vesd le azt az otromba csizmádat. Az lesz a dolgod, hogy képeket szedsz le a falról.

- Igenis kéremalásson.

- Meg beszögezed a ládákat.

- Értem.

- Ügyesen csináld!

- Igenis kéremalásson. Nem először csinállok én effélét. Hadnagy úr Amzelnek vót annyi képe, hogy... csupa színarany rámába...

- Hát gyere, hozd ide ezt a létrát.

Bandi fogja a létrát. Dolgozik buzgón, s az úri levegőtől elfogódottan. Lábujjhegyen jár a parketten, és oly óvatosan bocsátja a képeket a ládába, mintha tojásból volnának.

No, ügyes fiu!

Piletné jön. Elszörnyülködik.

- Huzza fel a csizmát! Micsoda illetlenség!

Bandi felhuzza a csizmát. Piletné papirosokat göngyöl, a dada a port törölgeti.

A kisasszony is megjelenik. A szemén, a pápaszemén át is látszik, hogy álmatlankodott.

- Bandit küldték, - mondja örvendezve a dada. - Ez az a kis disznópásztor, aki ezelőtt hat évvel megfogta egyszer a lovat, mikor megvadult. Egyszer meg számócát hozott. Ugye, hogy megnőtt?

A legény kezét akar csókolni, de Edit egy mozdulattal elinti.

- Jaj, de ez az ember azzal a patkós csizmával... Összerongálja a parkettet. Vesd le.

- Igenis kéremalásson.

- Vagy hát igazis, hiszen mindegy nekünk. Csak hagyd.

S ottmarad. Figyelemmel kíséri, hogyan rakják el a képeket.

- Ide több papirost, - rendelkezik olykor. - Ezt a két képet háttal egymásnak.

Aztán kevesebbet beszél. Csak nézi a munkát szótlanul.

A dada is dolgozik valameddig. Könnyezik olykor.

- Minek Lacinak ez a kastély? Miért űz ki bennünket. Hagyhatta volna, ahogy eddig voltunk. Hova megyünk? Mondja már Editkém, hova megyünk? Csak olyan országba ne, ahol *lónak* mondják a vizet, ménkü a piszkosaiba. De oda se az *ivásznitok* közé. Ámbátor ahova parancsolja...

Edit nem felel.

A dada délfelé lemegy a konyhába, hogy valamit habarintson. Csak karfiol leves, meg sült csirke lesz az ebéd. No meg szilvás-gombóc külön egy fazékkal Bandinak, - mivelhogy a paraszt sokat eszik.

- Bagót kért, - beszéli a leány, hogy a dada vidámodjék.

- Ihol egy garas, hozz neki szivart, - mondja a dada, - de csak itt a konyhán szíhatja el.

Délben, hogy asztalhoz ülnek odabent, a dada a csirke után megint sirva fakad:

- Kitúrnak bennünket, földönfutók leszünk... Az az átkozott *laganca*. (*Lagans* volt a neve köztük a német asszonynak, de a dada nyelvén lagancának változott.)

Piletné is elérzékenyülten szivogatta az orrát és könnycsepp rezeg megritkult szemepilláján.

- Tizenkét ezer korona, - mondja, - és abból lefoglalnak minden évben tizenegyezetet... De ne búsuljon Editkém. Én majd eljárak: zongorát tanítok. Így él egy grófleány!

Csak Edit változatlan, mint a kő. Mindössze hogy mélyebben hunyoghatja a szemét.

- A ganca ott fog hálni az Edit ágyában, - kesereg a dada is. - Ezért fosztattam én a sok szép finom pelyhet. De ki is rázom az ablakon. Ki én!

És fuldokolva nyelegeti a könnyet.

Edit keze ökölbe szorul. Az ajka elkeskenyedik. Néz maga elé a padlóra.

A szomszéd szobában halk csoszogás hallatszik, s a létra halkan roptató huzódozása. A legény már újra belefogott.

Edit fölemeli a fejét:

- Dada, azt a parasztot szólítsa be.

A dada az ajtóhoz lép.

- Gyere be Bandi.

A legény bealázatoskodik. Lábujjhegyen lép. Néz mély tisztelettel.

- Mennyi a fizetésed? - kérdi szigorúan Edit.

- Még nem tudom, méltóságos kisasszony. Lesz tán száz korona egy esztendőre... ha a méltóságos Laci gróf megtart... Mer aszonták, hogy hónap mán övé a birtok.

- Az övé, ha férjhez nem megyek. De én ma éjfélig férjhez megyek. Nekem kell ma egy ember, aki vállalkozik rá, hogy megjelenik velem az anyakönyves előtt, és egy *igen* szóval kijelenti, hogy feleségül akar venni. Mindegy akárki. Ha te vállalkozol rá, te leszel az. Fizetek neked ezért az *igen* szóért négyezer koronát. Az esküvő után persze nyomban következik a válóper.

A legény bámul, mint a kakas, amelyik kukorica helyett olvasó-szemet talál.

- Igenis kéremalásson, - rebegi.

A dadának és Piletnének is eltágul a szeme.

- De Edit! - hebegi a dada.

- Napoleoni ötlet! - susogja Piletné.

A grófleány és a kondás csak áll egymással szemben.

- Még gondolkoznod kell talán? - szólal meg Edit gúnyosan. - Öt percnyi időd van rá.

- Nem azon gondolkodok én, méltóságos kisasszony, - szakadt ki végre a szó a legényből, - hanem azt várom, instálom, hogy fölébredjek. Mer álmodok én most, tudom...

Edit elmosolyodott.

- Dehogyan álmodol. Igenis rideg valóság ez. Dehát mondom: négyezer koronát kapsz azért az egy percnyi házasságért.

- Hászén megteszem én azt pénz nélkül is, méltóságos kisasszony, ha csak az kell, - mondta mély áhitattal a legény, - akár álmodok, akár nem. Mer ilyet csak a tündérmesékbe hallottam. Meg oszt, hogy csak egy percig tart a házasság, - ilyen még mesében sincs.

Negyedóra mulva hintóban ültek. Bandi a bakon persze. Bent Edit meg Piletné. A dada otthon maradt. A kocsis a szomszéd községbe hajtott, az anyakönyves jegyzőhöz.

Edit csak maga ment be. Hosszan bentidőzött. Aztán a kisbíró szőlítették. Telegrammot vitt nagysietést a póstára.

Éjfél volt mikorra visszatértek.

Bandi akkor is a bakon.

- Nohát most már elmehetsz haza, - mondta Edit. - Aztán jelentkezel a kasznár úrnál, s megkapod a négyezer koronát.

Mármost, ha ez színpadon történik, igen hatásos jelenetek következnek. A legény bizonyára kiegyenesedik és azt mondja: Nekem is ott a helyem, ahol a feleségemnek! Következik a szobai jelenet. A hölgy revolvert fog az emberre. Az ember attól nem ijed meg. A hölgy akkor lekapja az orrát stb.

Azonban az élet sokkal szimplábban intézi el az ilyen ügyeket.

- Ne tessék emlegetni azt a pénzt, - mondotta röstelkedve Bandi, - nem szógáltam én arra. Hanem ha hónap éds'apámmal szólna a méltóságos kisasszony. Mer én addig nem kerülök a szeme elé.

- Mit szóljak neki?

- Hát hogy én ártatlan vagyok ebbe a sorba. Mer az is bizonyos, hogy nem állhatom meg, hogy el ne mondjam, meg az is bizonyos, hogy botot fog rám, ha elmondom...

- Jó, - felelte Edit, - te azt véled, hogy bolond vagyok. Majd eligazítjuk. Dehát most már úgys késő: hálj itt valahol a kertésznél, vagy az üvegházban. Holnap korán reggel itt várj az ajtóban. Majd szólitunk.

A dada egy üveg bort adott a legénynek, meg valami ennivalót, s elbocsátották.

Másnap szólítja a dada Bandit:

- Fuss a kasznár úrhoz s gyere te is, de te csak ide a ház elé: neked nem szabad többé a küszöböt átlépned.

- Igenis kéremalásson.

A kasznár jön. Edit lent az ajtóban fogadja.

- Bocsásson meg, hogy nem vezetem beljebb: csak arról akartam értesíteni, hogy a mai naptól kezdve a birtok az enyém. Tessék: itt a házasságlevél. Férjhezmentem.

A kasznár elhököl. Nézi, pislogja az átadott levelet. Kiesik a kezéből. Bámul Editre, Bandira.

- Ennek az embernek, férjemnek, Gál Andrásnak, négyezer koronát fog kifizetni, - folytatja nyugodtan Edit. - S még ma ide küldi hozzám az uradalom ügyvédjét.

A kasznár csak percek múlva bir megszólalni.

- Amint parancsolni méltóztatik, - hebegi. - Az ügyvéd úr már éppen itt van nálam. A birtok-átírás végett rendelte ide László gróf. Ideküldöm. És egyuttal - (a hangja remegőre válik) - bejelentem én is, hogy az állásommal rendelkezni méltóztassék.

- Hát úgy rendelkezem, hogy marad. (És nyájasan nyujtotta a kezét.) Mit gondol kasznár úr?

- Azt, hogy én itt tovább tisztségben nem lehetek. Mert hogy én a kondásomat süvegeljem...

Edit elmosolyodott.

- Gál András kondás marad és ön meg kasznár. Hapedig nem marad kondás, akkor elköltözik innen.

S behivta a folyosóra. Leültette. Megnyugtatta.

- Kérem, - szólt aztán, hogy kikisért, - fogasson be. És küldje ide a varjukői kastélynak a kulcsait is. Az is ehhez a birtokhoz tartozik.

Néhány perc múlva megjelent az ügyvéd is. Edit odaadta neki a házassági bizonyítványt, s megbizta, hogy a válópert azonnal indítsa meg.

Ujra hívták a kasznárt. S odaadták neki a kulcsokat: csak a három szoba kulcsát.

Már akkor fel is voltak öltözve. A két asszony hamvasszin lüszter porköponyegben, Edit nagygombos fahéjszin selyemben, - a kezében kis sárgaselyem ridikül.

- Ha jön a bátyám, - mondotta diadalmasan Edit a kaszárnak, - szívesen látom *vendégül*. A válópert nem szükséges emlitenie. De az ágyomnak mondja meg, hogy most már nemcsak a külügyminisztert számíthatja a rokonai közé, hanem a kondásomat is.

Bandi még ott állt akkor. Nem mondták neki, hogy elmehet, hát csak ott állt. Kábult volt még a történetektől, s a négyezer korona gondolatától.

A hintó előáll. Edit megpillantja Bandit. Int neki.

- Ülj fel te is a bakra, - mondja keserű humorral, - illik, hogy a férj elkísérje a feleségét a vasutig.

- Igenis kéremalásson.

Vidám mind a három nő. Odabent, bizonyára arról beszélgettek, hogy hogyan megcsúfolták a német asszonyt, hogyan tér vissza Laci gróf, mint akit orron csaptak.

Megy a hintó. Csak az állomásig. Varjuköre még vonaton is kell menni két órát.

Bent a városban éppen vásár van. Az állomás közelében szűröket, subákat, bekecseket árulnak.

A vonat késik: egy teljes órát késik.

- No gyere Bandi, - mondja Edit, - veszek neked egy szép szűrt emlékül.

Nézik a szűröket. Van is közte egy remekbe varrott: csupa piros virág, fényes csat is rajta.

Megveszik.

Bandi arca ragyog a boldogságtól. Félrecsapja az árvalányhajas kopott katonasapját. A nyakát egyenesre húzza.

A nők mosolyogják.

- Milyen festői ez a szűr, - mondja Piletné, - csak az a katona-sapka nem illik vele össze.

- Vegyünk neki kalapot is, - mondja rá Edit. - Ammellé jobban is illik az árvalányhaj.

Veszik a kalapot is, pörgét, parasztosat. Hát csakugyan mintha új fejet is vettek volna Bandinak.

Csak a nagy lóbőr-csizma éktelen a szűr alatt.

- Végy magadnak csizmát is, - mondja Edit.

S ad egy ötvenest a fiúnak,

- De szépet végy! Aztán gyere vissza, hadd lássunk. Várj csak: nesze még egy ötvenes. Végy magadnak posztóruhát is, szép pitykéses, magyarosat, inget is hozzá, lobogós ujjut. Legyen vasárnapi ruhád is.

Bandi szinte könnyezik boldogságában.

Félóra múlva visszatér. Még meg is nyiratkozott, beretválkozott. A bajuszát olyan hegyesre pödörtette, hogy akár tűbe lehetne húzni.

- Rögtön lefesseném, ha otthon volnánk, - mondja Piletné. - Csak legalább a kodakunk volna itt.

Bandi valóban úgy lép, mintha az övé volna a világ. Leveszi a kalapját.

- Tessen a pénz, ami visszajár.

- No csak tartsd meg.

- Akkor még egy rézfokost is fogok venni, - mondja boldogan Bandi, - de előbb megvárom, míg a méltóságos kisasszonyék elutaznak.

- No jó, hát csak vigyázz addig Bandi a kofferekre.

Sétálgatnak a perronon. Bandi a kofferek mellett marad, szemlélgeti a szép új csizmát, aminő egy legénynek sincs a faluban. A szép kék posztóruhát, amelyre nem is igen alkudott. S életében bizonyára először sajnálta, hogy hátra is nem forgathatja a fejét.

Edit rá-rápillantott: mosolyogta.

De sokáig kell még várni.

A perron aszfaltjának szélére egy parasztmenyecske telepedik le. Az ölében kis pofás csecsemő. Pólyában van a kicsi. A kezecskéjében csörgő. Megenné a csörgőt, ha az anyja nem vigyázna reá.

Edit megáll és elgyönyörködik:

- Ó a kis lelkem! Mennyi idős?

- Mán hét hónapos, - feleli boldogan a fiatal anya.

- Fiu?

- Leány.

- Mi a neve?

A menyecske elmosolyodik:

- Csunya nevet adtak rá. Mert tetszik tudni a papunk mindig arra a szentre keresztel, akinek a napján született.

- Mégis...

- Edit.

Hogy a kicsike sirva fakad, kibontja a réklijét. A csecsemő belefal.

- Mit adna ezért a *laganca*, - mondja a dada.

Mert nem egyszer örvendeztek, hogy a német nőnek nincsen gyermeke. Ha véletlenül Laci gróf meghalna, az ősi örökség Editre száll.

- Dehát az Isten is megválasztja kinek adjon, kinek ne.

Edit nem felelt. Csak bámulta a kis emberbimbót.

A perronon csupa harmadik osztályú utas sokadozik. A vonat távolban mutatkozik már. Egy köpcös rendőr előlép a perron szélére.

- Hátra, hátra!

Megcsúszik egy almahéjon, hogy baletfigurát vet belé. Csaknem hanyattesik.

- Hátrább! - ordítja vörösen.

A szoptatóasszonyra is:

- Kotródj innen!

- Ugyan hagyja, - szól rá Edit. - Látja, hogy...

- Dehogy hagyom! Maguk is hátrább, az istenfáját...

És a derekán lógó bádoghüvelyű kardot a két végén fogva tolná őket beljebb.

Bandi előlép.

- Lassabban öcskös! Nézd meg kivel beszélsz!

A rendőr szeme elkarikásodik. Félféjjel nagyobb Bandinál. A száját kitató sárkány néz úgy az áldozatára.

- Mi-i-i?

- Az, hogy lassabban avval a löcscesel! Ebadta kaffantsa!

- Üsd pofon! - sziszegi Edit.

Bandi egy mozdulattal leejti a szűrt a jobb válláról, úgy rittyenti pofon a rendőrt, hogy kalimpálva esik a perron aszfaltjára.

- A méltóságos kisasszonyt bántod-e?

A rendőr még tápáskodása közben a sipjába fúj. Van ott több rendőr is az állomáson. Csendőr is. Bandit megragadnák, de az nem olyan könnyű.

Dulakodik velök. Egy nagy cifra mézeskalács-sziv kigurul a szűre alól. Arra bizony rátopnak. Össze-vissza-lárma, kvartetkáromkodás. A vége mégis csak az, hogy négy rendőr legyűri Bandit. Láncot a kezére. Cipelik át a sokaságon.

- Szörnyűség! - képedezik Piletné.

Edit is olyan sápadt, hogy az orra szinte pirosan áll az arca közepén.

- Rendőrt ütött meg! - hüledezik egy úri utas.

- Szegény Bandi, - mondja a dada.

Edit rápillant a két nőre.

- Nem hagyhatjuk.

- Mit tehetünk? - mondja a vállát felvonva Piletné. - De mért is mondta neki, hogy üsse pofon?

- Szegény Bandi, - sohajtja a dada. - Dehát majd eligazítja a sorát a jó Isten.

A vonat berobog. Piletné int a hordárnak, hogy melyik elsőosztályu kupéba rakja a koffereket.

Edit elinti.

- Vigye vissza! Délután utazunk.

Bérmocsit hivat.

- A városházára.

A kapitány künn jár valahol a vásárban. Edit megmondja a nevét. A rendőrségi jegyző maga fut a főkapitányért. Várni kell sokáig.

A folyosó-ablakból látni lehet hogyan kíséri Bandit két csendőr szuronyok között, be a városház udvarára. A szép szűr, új kalap csupa por és szemét rajta. Ott kullog mögötte a pofonütött rendőr is. Még most is piros a félképe.

Végre megérkezik a főkapitány. Katonásan járó körszakálas ember. Köszön nagy fejhajtással.

- Engem méltóztatik várni? Azonnal. Méltóztassék bemenni addig a szobámba.

Ismét várakozás.

Edit az öklét szorongatja. Még mindig sápadt. Az orra szinte elválnak színével az arca fehérségétől.

Végre megjelenik a főkapitány.

- Parancsoljon méltóságod.

- Egy emberemért jövök. Az állomáson összetűzött egy rendőrrel. Pofon ütötte.

A kapitány arca elkomolyodik.

- A méltóságod embere az? Sajnálom, igen sajnálom.

- Kérem sziveskedjék szabadon bocsátani. Tegye meg nekem kapitány úr.

- Igen sajnálom, méltóságos grófnő nem lehet.

- Én mondtam neki, hogy üsse pofon azt a rendőrt. Velem gorombáskodott az a rendőr.

- Igen sajnálom. Meg is büntetem azt a rendőrt. De a tettes... Hiába kérem, ez hatóság ellen való erőszak...

S felkap egy kis könyvet. Belelapoz.

- Itt van kérem. A 163-ik paragrafus. Hatóság ellen való erőszak büntette. Három évi börtön.

- Az nem lehet!

A kapitány felvonja mind a két vállát.

- Törvény.

- A rendőr a hibás.

- Akár hibás, akár nem a rendőr...

Edit esdeklőn teszi össze a kezét:

- De kérem kapitány úr...

- Sajnálom: nem lehet, - mondja a kapitány, mintha a szíve szakadna meg.

Edit kiegyenesül.

- Kapitány úr: az az ember *férjem* nekem.

A kapitány elképed.

- Férjem! - ismétli keményen Edit. - Csak úgy van öltözve... neve Gál András. A férjem.

Piletnére tekint s a dadára, bizonyítsanak.

- Férje. Őméltósága nem engedheti...

- Tegnap esküdtek, - szólalt meg röstelkedve a dada is.

Látszott a két bizonyítón, hogy igen nehezükre esik a tanuskodás. De ha már Edit is vallja...

A kapitány nézett rájuk is. Vállát emelgette, terjegette a tenyerét, mint Pilátus.

- Meglássuk, mit tehetünk. Az ügy elvégre nincs még jegyzőkönyvbe véve.

Csenget.

Hivatja a pofonütött rendőrt.

Izen egyúttal az alkapitánynak, hogy ne tárgyalja az ügyet, ha eddig nem tárgyalta.

- Gál András úrról vegyék le a bilincset. Vezessék ide.

A rendőr piros füllel és dagadt arccal áll meg a szoba közepén.

- Te ökör! Te szarvatlan ökör! - förmed rá a kapitány. - Mit cselekedtél? A méltóságos grófné panaszkodik rád.

Szünet a szóban. A kapitány úgy néz, mintha azon gondolkodna, hogy ő is ne üsse-e pofon? A rendőr zavarodottan pislog.

A kínos szünet után a kapitány végre folytatja:

- Öméltósága oly kegyes, hogy visszavonja a panaszt. De neked is illő, hogy a pofont ne tekintsd megtörténtnek.

Edit elővesz két százast a ridiküljéből.

- Flastromnak, - mondja kegyesen.

A rendőr szeme felragyog, mint a kigyulladt villamoslámpás. Néz a kapitányra.

- Elfogadhatod, - mondja jólelkűen a kapitány. - És mars vissza a posztodra.

A rendőr keztyüt csókol, szalutál és boldogan elkocog.

Vezetik be Bandit.

A főkapitány elinti a kiséretet. Eléje lép Bandinak és kezet nyújt.

- Bocsánat, nagyságos uram a kis kellemetlenségért. Dehát a ruha okozta. Elintéztük.

Bandi elfogadja a kézszorítást. Csak bámul.

Edit, hálásan kezet nyújt.

- Igen lekötelezett főkapitány úr, ha felénk lesz hivatalos dolga, vagy vadászni jár arra, örülök, ha vendégül láthatom.

- Óh méltóságos asszonyom, - hajlong a főkapitány. - De nagyságod csupa por, - mondja Bandinak. A ruha okozta kérem. Tréfából se jó így öltözködni.

Kefét ragad fel az asztalról, és maga keféli le a szűrt. De még a csizmát is vonna a kefével, ha a dada ki nem ragadná a kezéből:

- Majd én...

- Köszönöm, - rebegi Edit.

S újra kezet szorít a kapitánynyal. Bandinak a karjába öltekezik. Nyájas bólintással hagyja el a hivatalos szobát.

A főkapitány lekíséri őket. Tudakozódik, hogy most már, ha lekéstek a vonatról, mikor utaznak el?

- Majd csak a délutánival, - mondja Edit.

A kapuban rászól Bandira.

- Nyujts hát kezet a főkapitány úrnak. Még kábult szegény az izgalomtól.

- Mégegyszer köszönjük...

A hölgyek igen meg voltak elégedve Bandival. Nevették, hogy a kapitány megnagyságolta. Úrnak nézte. A kezéről se nézhette parasztnak: ámbátor nem valami uras a keze, de nem is kérges.

- Gyere veszek neked egypár keztyűt is, - mondja boldogan Edit. - Nem lehetetlen, hogy a kapitánynyal mégegyszer találkozunk.

S maga választ a boltban egy pár szép hamvas szarvasbőr keztyűt.

Ott még jobban megkefélik Bandit, s amíg kefélik, Bandi tetszéssel szemléli magát a tükörben.

A nők ezen is mulatnak.

De már dél van. Ebédelni kellene.

- Bandi most már elmehet, - véli Piletné, - megebédelhet a lacikonyhán.

- De hátha a kapitánynyal találkozik? - aggodalmaskodik Edit. - Nem, velünk ebédel.

- De vigyázz aztán, - szólt Piletné, - hogy úgy viselkedjél... meg ne ismerjék benned a parasztot.

Betérnek a Koronába. Edit olyan asztalt választ, amelynek a főhelye nem igen világos.

Bandi némi feltűnést kelt a hölgyek között. Színésznek vélik. Dehát a vásári nép közt nem soká tart a figyelem...

A hölgyek nem csekély meglepődésére Bandi urasan kezeli az evőeszközt, csak éppen hogy mohón eszik, és sokat. Tisztiszolga volt persze: mindennaposan látta, hogyan eszik az úrféle. A hölgyek nyugtalansága elmúlik. Tetszéssel nézik.

- De hogy elbánt avval a rendőrrel! - mondja nevetve a dada.

Piletné is dicséri:

- Az a heroikus mozdulat, ahogy leejtette félvállról a szűrét...

És csak most kezdenek mulatni a történeteken.

Edit csak akkor komolyodik el egy-egy percre, mikor az ételt leteszik.

- Friss-e, dada? Szagolja meg csak.

S hol a dada, hol Piletné felel:

- Ehetjük Edit.

S Edit arca újra megvidul.

- Rendelj szivart magadnak, - mondja a legénynek az ebéd végén.

Bandi uras mozdulattal inti magához a pincért.

- Szivart!

Ismét mulatnak, hogy Bandi hogyan bele tud illeszkedni a helyzetébe.

Bandinak magának is igen tetszik persze, hogy életében egyszer úr lehet. Sokszor gondolta azt, hogyha ő egyszer uriruhát ölthetne, épp úgy tudna viselkedni, mint a hadnagy úr Amzel.

Szivarozik méltóságos nyugodtan, boldogan.

A vendéglő már akkor tele van ebédlő urakkal. A tulsó sarokban cigányzene szólal meg.

Hallgatják.

- Te talán bort is innál? - kérdezi Edit.

- Hát ha a méltóságos kisasszony...

- Csitt. *Asszonynak* mondj.

- Méltóságos asszony megengedi.

- Rendelj egy üveg pezsgőt.

Bandi csenget:

- Pincér. Egy üveg Transzilvániát.

- No tessék! Ez még a pezsgőket is ismeri!

A két kísérő hölgy igen vidám. Hogyisne: Editet évek óta nem látták csak mosolyogni se, most végre jókedvű. A pezsgőből még a dada is iszik.

- Éljen a nap hőse! - mondja Piletné. S leereszkedően koccint Bandival.

Edit csak mosolyog:

- Te Bandi, te ugye még mindig azt véled, hogy álmodol?

- Hát bizony méltóságos... nem is vagyok én ébren.

Nevetik. Annyira nevetik, hogy Edit belepirosodik. Az orra fehérsége szinte elválna az arca pirosságától.

- Te Bandi, - mondja, - hát ha a kapitány illetlenkedett volna ott velünk, azt is meg merted volna-e ütni?

- Hát hogyne, ha parancsolni méltóztatott volna...

Ismét mulatnak.

- Kár hogy nem úrnak született, - mondja franciául Piletné.

Edit csak mosolyog:

- Nézze, milyen boldog.

Bandi az asztalon könyököl és a jóllakott, jólivott ember elégedettségével hallgatja a cigányt.

Edit végre az órára pillant. Nyújtja Bandinak az erszényét:

- Fizess. Ugy illik, hogy a *férj* fizessen.

- Tudom méltóságos... asszony.

- A fizetőpincérnek adsz egy korona borralalót. Az asztalon is annyit hagysz. A pikolónak egy hatost.

Bandi legyint.

- Csak tessék rábízni. Tudom én hogyan kell.

És Bandi urasan fizet. A balkeze kisujjával tol a főpincérnek egy koronát, és hagy a többi pincérnek is.

A cigány akkor lép oda tányérral.

Bandi kérdően pillant Editre.

Edit igent pillant.

Bandi félvállról, - ahogy a hadnagyától látta, - átnyújt a cigánynak egy húszkoronást.

Edit mosolyog.

Csaknem lekésnek a vonatról. A felképzett rendőr nagy rándulattal szalutál Bandinak és a hölgyeknek. De ott áll a nép közt a rendőrkapitány is. Az is köszön.

Edit megrezzen.

- Bandi, velünk kell jönnöd, - susogja. - Odalépsz most a kapitányhoz. Kezet nyújtasz neki, s azt mondd:

- *Mégegyszer köszönöm...*

- Értem mélt...

S lép a kapitányhoz. Barátságosan kezét nyújt neki:

- Mégegyszer köszönöm, kapitány uram.

- Oh kérem, nagyságos uram, - olvadozik a kapitány.

Edit hívón int a kupé ajtóból.

Bandi sietve ugrik fel, a hölgyek mellé.

*

Mi történt azalatt a hat hónap alatt, míg odavoltak? - senki se tudja.

Mindössze két levél jött tőlük. Az egyik levél mingyárt az elutazásuk után egy hétre. Az a kasznárnak szólt. Néhány kérdés volt benne a birtok-átírásról, hogy megtörtént-e simán? És a levél végén az öreg kondás is megemlékezett:

Küldje nyugalomba a kasznárt teljes fizetéssel és állítson mást a helyébe.

A másik levél egy hónapra rá az ügyvédnek ment:

A valóper aktái egyelőre félreteendők.

Aztán már csak telegramm érkezett olykor a kasznárhoz, hol Bécsből, hol Firenzéből, hol Nizzából: pénzküldésre vonatkozó rendeletek.

Husvét volt, mikor a kulcsokat is megküldték. A kastély minden szobáját takarítsák, szellőztessék. A képeket vigyázattal aggassák vissza a falra.

Rá két hétre hazaérkeztek. Gál András úri ruhában: nagy gombos angol felső rajta, amerikai cipő a lábán, s a fején cilinder. Az arca komoly, nyugodt.

Ahogy szálltak, kezét nyújtott a kasznárnak.

- Jónapot kasznár uram. Itthon volnánk.

S a karját nyújtotta a feleségének, mint valami született gavallér.

Egy hétig nem mutatkozott az új úr a faluban. Mindössze az apját látogatta meg egyszer este már sötétel. Sokáig ott ült nála.

Másnap dicsekedett is az öreg, hogy a fiából gróf lett: aranyórát visel és tajtékszerből szívja a jószagu szivart.

Dehát mit mível a kastélyban?

Mondják, hogy tanul. Piletné tanítja. Könyveket is forgat, főképpen képeseket. Néha kilovagol a mezőre, de nem igen nézi a munkát, csak vágat veszettül. Félnap is odavan néha.

Dehát mért nem megy be a faluba is? Hiszen ismerőse mindenki. Keresztapja is van, pajtása is sok. De még csak templomba se jár.

Igy van az, ha a számár zabra kap: nyerít és ficáncol.

Hát egyszer egy vasárnap délután mégiscsak előkerül. S nem is úri ruha van rajta, hanem szűr, gyönyörű virágos szűr az igaz, de mégis csak szűr. Pitykés-gombos gyönyörű lajbi rajta, árvalányhajas kalap a fején. A kezében ragyogó rézfokos. Végig illeg a falun. Köszön jobbra-balra becsülettel. Kezel is egyikkel-másikkal, aki útjába kerül.

- Adjisten Pesta bátyám. Szerbusz Matyi pajtás.

A szólítottak igen megörvendenek, de a szó a torkukon akad: *Bandi*nak szólítanak, de nem merik. *Gál úrnak* mondanák, de szűr van rajta. Hát csak *igen*, *nem* és másefféle rövidnyeletű feleleteket mondanak a kérdésére.

Bandi csak halad tovább. Befordul végre a kocsmába. Belevágja éllel a rézfokost az asztal közepébe.

- Bort ide, meg cigányt!

Később tudták meg, hogy ezt a nagy változást mi okozta?

Hát hogy megérkeztek az *úrék*, a kasznár berendelte a kis cselédleányt megint a kastélyba.

Az rá nem mert nézni Bandira. Pláne, hogy mingyárt a beállásakor a dada a sokféle rendelkezése között hangsúlyosan említette, hogy a *nagyságos úrnak* a szobája melyik lesz, éshogy azt hogyan kell takarítania.

De néhány napig a *nagyságos úr* se nézett Rozira. Komoly volt és hallgató. Szivarozott, újságot olvasott, ásítózott, a kertben sétált. Rozi ámuldozva hallja, hogy a dada magázza Bandit, az meg csak *hallja dada*, beszél vele. Piletné is *Gál úr* szóval tiszteli meg, Bandi meg csak úgy hívja, hogy *madam*. S méginkább ámuldozik, mikor látja, hogy a grófné milyen meghittten beszélget vele. *Bandi lelke*nek szólítja, amaz meg csak *Edit*nek, és nem is valami nagy tisztelettel. Csak épp hogy *magázza*.

Egyszer aztán, hogy Rozi takarít, a nagyságos úr odasétál hozzá az üveges folyosón.

- Te, - mondja neki halkan, - férjhez ment-e a... izé?

Rozi megdermedt, csak nézett maga elé a padlóra, mintha azon csodálkozna, hogy a padló nem súlyed. Végre kisusogta nagynehezen:

- Nem.

De a szemét föl nem emelte volna világért se.

- A faluban maradt? - kérdezte tovább a nagyságos úr.

- Itt.

- Ott lakik, ahol lakott?

- Ott.

S hogy a *nagyságos úr* csak állt és nem kérdezett tovább, Rozi végre felpillantott kissé:

- Sokat sírt, - suttogta félénken.

A nagyságos úr csak nézett. Aztán elfordult. Sétált a folyosón. Megállt és sokáig nézett ki a kertbe.

Aznap délbe egymaga megivott négy palack bort. Egy palackot hozzá is vágott a falhoz. No nagy volt az ijedtség.

Nagyehezen lefektették, s aludt is másnap reggelig. Rosszkedvű volt utána. Küldték, hogy lovagoljon ki. Hát ki is ment, de úgy meghajszolta a paripát, hogy a szegény állat merő egy hab volt, mikor hazatért.

Másnap reggel megint szólt Rozival.

- Te, - mondotta, - mikor bemégy a faluba, vidd el neki ezt a levelet. De vigyázz rá, mert pénz van benne.

S a következő nap reggelén megint odasétált.

Rozi már akkor nem várta meg a szót, csak a köténye alá nyúlt: elővonta a levelet.

- Tessék.

- Hát nem vitted el?

- De. Csakhogy nem vette el.

- Nem vette el?

- Nem.

- Hát mit mondott?

- Semmit. Csak kibontotta, megnézte: a szemem közé csapta.

Egy ezres bankó volt a levélben.

Aznap délután történt aztán, hogy a nagyságos úr felöltözött a virágos szűrbe és beült a kocsmába.

A cigányok mind vályogvetésen voltak, - akkornap kezdték a tavaszi munkát, - de nem telt bele egy óra, ott termettek a kocsmában. Muzsikáltak nagy zengezungával.

Már akkor másokat is bevitt oda a kíváncsiság. Az *úr* mindenkinek adott poharat, másoknak is töltetett bort. De nem igen beszélt. Csak mikor Pető Ambrús azt mondta neki, hogy *nagyságos úr*, akkor káromkodott egy nagyot:

- Bandi vagyok én, a kutya árgyélusát, Gál Bandi. És aki még egyszer nagyságos úrnak mond, beszakítom a fejét!

Attólfogva megszűnt a vályogvető ipar a faluban. A cigányok már egy hét mulva mind szép fekete úri ruhába voltak öltözködve. A banda megnagyobbodott: a városból jött hozzájuk egy pikulás meg egy kisbögös. Cimbalmot ujat vettek.

A pikulás különösen tetszett Bandi úrnak. Mindennap elfujatta vele:

Nincsen párja a faluban Kerekes Andrásnak.

De eleinte még se volt mindennapos a Bandi vigadása. Mondják, hogy éjszakánként józanon is látták az Etel ablaka alatt. Kérdezték is Etelt, hogy igaz-e? De Etel nem felelt. Nagyon meg nem faggatták, hiszen mindenki sajnálta.

Mégis egy leánytársa, Nyilas Juliska kiszedte belőle, hogy Bandi csakugyan járt ott egyszer, de csak az ablakon zörgetett be.

- Csak egyszer hadd szóljak veled Etelkám, hogy mindent elmondhassak. Akkor aztán nem látsz annyira hibásnak.

Etel helyett az anyja szólt ki:

- Eredj innen gyalázatos! Eladtad a szivedet. Az én lányom nem áll veled szóba.

Akkor éjjel reggelig ült a kocsmában Bandi, és úgy megrészegetett, hogy nem is birt a lábán állani. De még akkor is bort rendelt.

- Még nem elég! Addig iszok, míg csak olyanná nem válik az elmém, mint a széjjelszórt szalmakazal.

A kocsmáros a maga legszebb ágyába fektette.

Rá vagy három héttel ott sikál az Etel anyja napszámban a kocsmáros udvarán. Bandi megint odamegy hozzá.

- Édes anyámasszony, - esdekel neki, - csak egy szót... Etelkát én most is csakúgy szeretem, mint azelőtt. Ha kijönne velem Etelka Amerikába...

- Elmenj innen! - rikácsolta az asszony. - Kivinnéd, hogy még őt is eladnád ott. Elmenj, mert úgy hozzád csapom ezt a vizes rongyot!...

Szinte csattogatta rá a fogát.

Bandi megint nagyot ivott aznap.

Egyszer meg éjjel az történt, hogy odaparancsolta a cigányokat az Etel ablaka alá.

- Szépen húzzátok, szívetek szakadtáig.

Hát muzsikáltak is a cigányok olyan szépen, hogy még a holdvilág is reszketett az égen.

Végre Etel megnyitotta az ablakot és kiszólt:

- Meszet öntök rátok, ha el nem takarodtok!

A cigányok ijedten kotródtak el onnan.

Bandi maga maradt. Zörgetett az ablakon:

- Etel! Csak egy szóra lelkem Etelkám! Önts rá a meszet, nem bánom, csak azt hallgasd meg, amit mondok.

Etel újra megnyitotta az ablakot és az arcába pökött Bandinak.

Nem állt vele többé szóba a leány. Még azon a nyáron meghalt az anyja, és ő szegény beszegődött cselédnek a molnárhoz.

Mert rokona is távolról a molnárné, és már elköszvényesedett vénségére. Hát oda nem restelt beállani.

Attólfogva minden éjjel a malom felé sétált egyet Bandi úr a cigánybandával. Leült a padra a kapu mellett és huzatott egy nótát. De volt úgy, hogy csak maga üldögélt ott órákig.

Azt mondták, Molnár Jancsit leste a fokossal.

Jancsi sohse mert előtte mutatkozni.

Azt is mondják, hogy csak sohajtozott, magában dörmögött, mint a részegek szoktak.

S mindennap tántorogva tért haza a kastélyba.

Utóbb már a bor se volt elég, pálinkára fordult. Akkor már a kocsisnak meg két béresnek volt kötelessége, hogy a hajnali etetés után keressék meg az *urat* és vigyék haza hintón.

- Hát aztán tegnapelőtt reggel a zúgóba találták meg, - magyarázta nekünk a mellettünk ülő jegyző.

Már akkor a kasznár is ott ült, az öreg Szilágyi Mihály, és szépen faragott tajtékipából bodorgatta a füstöt.

- Jobb, hogy így történt, - mondotta legyintve. - A grófné nem tudott semmit arról a lányról. Mingyárt a temetés után kérdezősködött felőle. Meg is bízott, hogy beszéljek vele, vegyem rá, hogy fogadja el tőle a malmot: neki adja, ráíratja.

- Sz' akkor éppenséggel jól el van intézve minden, - mondogatták ott. - Igaz a szava a dadának. Csak már az Isten adott volna vigasztalásul annak a szegény grófnénak legalább egy gyermeket, s talán épp leánykát.

A kasznár elmosolyodva biccentett:

- Lesz.

Vége.

»Nem közölhetők.«

A lapok szerkesztői üzenetei között gyakran megjelenik ez a vastag betűvel szedett szó s utána meg dőlt betűvel egynéhány novellának, tárcának a címe.

Éretlen koromban nekem is izentek így, s talán mindnyájunknak, akik írók vagyunk és akik nem találjuk titkolni valónak, hogy kezdetben mi is csak zöldek voltunk.

A *Nem közölhetők* tömegében ott volt a mi alkotásunk címe is, ott volt a csöndes le-szamarazás, ami ellen appelláta nincsen.

Mivel vigasztalódjék ilyenkor az ember, ha nem azzal, hogy bizonyosan nem olvasták el a szerkesztőségben a munkát, mert nincs *név*, és nincs *protekció*. Ha elolvasták volna, bizonyosan megizenték volna azt is, hogy ha nem közölhető, hát miért nem közölhető. Ha rossz, hát mi a rossz benne?

A névtelenség és protekció nélkül való állapot szomorúnak tűnt föl: hetekre, hónapokra elvette a kedvünket az írástól.

De aztán megintcsak jött egy óra, amikor megbuzgott a forrás és hát írtunk, megint csak írtunk. Megtörtént ilyenkor, hogy olyan megfigyelések és gondolatok tolakodtak a tollunk alá, aminőket még sohasem olvastunk.

- Hohó! Ezt ki kell huzni! Ezek azok a fattyuhajtások, amik miatt a *Nem közölhetők* rovatába került a minap a dolgozatunk. Ugy kell gondolkozni, mint a nagyok: Jókai, Garai, Vas Gereben, Petőfi, Mindszenty és egyéb tiszteletreméltó stb.-ik.

Azt hiszem az iskola nevelte belénk ezt a fölfogást. Gönczy Pál ábécéjétől kezdve Homérosz Iliászáig mindig arra hajlitották a mi növendék lelkünket, hogy csak az ér valamit, ahogyan a nagy írók gondolkodtak s a mi fölfogásunk csak akkor helyes, ha a nagyokéval megegyezik. Mi természetesebb, mint az, hogy a magunk feje szinte alkalmatlanná vált, mikor nem tudott azonosulni az érdemes fejek gondolkodása módjával. A szemünket hibásnak találtuk, mikor nem olyannak láttuk az életet és a természetet, mint a nagyok szeme.

A minták, az örökös minták!

Az egyik könyv előadta a költőket és írókat századok szerint Lévai Józsefig. Ő utána már a tartalomjegyzék következett, tehát több magyar író nincsen a világon.

A másik könyv elsorolta az írás műformáit: a kötetlen és kötött alakot, a *beszélyt*, a *röpdal-beszélyt*, a *zengzetet*, *bökverset*, *gunyort* és mindenfélét a malajádig és makamáig, a him- és nőrimet, a jambust, trocheust, hexametert, pentametert, octometert meg minden elképzelhető mesterkedést, ami az írás művészetére szükséges.

Ha valaki azt mondta volna közülünk:

- Ez az egész tudomány nekünk magyaroknak hiábavalóság, az első és főtörvény az írásban az, hogy mindenki úgy írjon, amint gondolkozik! - azt hittük volna, megbomlott.

Melyikünk is mert volna például a szerelemről, az éjről, tavaszcól, őszcól, szóval a művészet örök témáiról másképpen írni, mint ahogy a megdicsőült írók írtak.

Honnan tudtuk volna, ha se a könyv, se a professzor nem magyarázza, hogy a művészet gyakorlásának első feltétele, a regulák félretevése. Kell ismerni a regulákat, de nem szabad közöttük maradni. Akiben teremtő erő él, teremt az magának regulákat is. Soha még művész

regulák által nem lett nagygyá, mert az igazi művészet előbb jár, mint a regula, s a regulákat csak azok szedik föl a nyomában, akik hátra maradtak.

Persze ezt még soha professzor el nem mondta és le nem írta a növendékeinek. Így történik aztán, hogy az ócska bálványok árnyékában nem nőhetnek pálmák.

Pedig mindenkiben van magva a művészeteknek és én hiszem, hogy ha a nemes irányu szocializmus idővel emberül való éléshez juttat minden embert, alig lesz olyan, aki a benne szunnyadó művészi erőt heverni hagyja. Mindenki ír majd verset, zenél, szobrászkodik és fest. Mindenkiben megvan a képesség, ha többre nem, egy valamelyikre a művészetek közül s ha több nem, annyi, hogy a saját lelkét gyönyörködtesse vele.

De most ez lehetetlen.

Az iskolák volnának azok, ahol az emberben lappangó művészi erők először kibontakoznak. De az iskolákra még a német sablonok ócska keretei nehezednek. Regula-tömő, testsatnyító intézetek, s a professzorok meg minden reformtörekvésükkel egy kétségbeejtően korszerűtlen, nemzeti mivoltunk iránt vak és minden okosság nélkül való u. n. *tanterv* kötelékeiben kényszerítve nem tarthatnak lépést a korral a tanításban.

Az Eötvös báró idejében összetákolt német szabásu tanterv folytán úgy nevelődik nemzedék nemzedék után, mint a kerti pázsit: egy fűszál sem nőhet fel a maga erejében, mert mindig nyírják. Pedig az én jámbor nézetem szerint az a tanterv lenne a nekünk való, amelyikben minden egyes embernek a maga ereje szerint való kifejlődése lenne lehetséges.

Mert a mi nemzetünkben értékes erők szunnyadnak és ezeknek az erőknek már az iskolákban fölszínre kellene kerülniök, gondozást találniok, hogy az életben aztán teljesen megérhesse- nek.

De nálunk ebben a tekintetben csak a véletlenség dolgozik.

A tizenkilencedik század folyamán mindössze két olyan író magasodott föl közöttünk, aki a világirodalomban jelentős. Az iskolának egyik sem köszönhet semmit a nagyságából, mert egyik sem úgy írt, amint az akkori iskolák tanítottak.

És ma ott állunk, hogy az olvasóközönség az ő fellépésük óta megtízszereződött, a sok hirlap meg szükében van az íróknak.

Dehát ki tudja ezt? A hirlapok bizony nem írják ezt ki az apróhirdetések közé.

Soha olyan örömmel nem nyultam munkához, mint mikor egy fővárosi kiváló napilap rám bízta, mint belső munkására a tárcarovat vezetését.

Még akkor magam is azt hittem, hogy a szerkesztőségekben nem olvassák el a névtelenek munkáit és hogy emmiatt nincs annyi kiváló írónk, mint kellene.

Bezzeg nem maradt az én kezem alatt elolvasatlanul egy kézirat sem. Azalatt a másfél év alatt, míg ezt dolgoztam, legalább is háromezer novella, tárcza és másefféle munka fordult meg az asztalomon. Ugy lestem folyton a csillagok megjelenését, mint aki először ül a teleszkóphoz s mondhatom, hogy ha akkor csak egy valamirevaló tehetség is jelentkezik, azt én diadalkocsira ültetve, trombitaharsogás között hozom be az irodalomba.

De nem jött senki.

A munkák, amik hozzám érkeztek, olyanfélék voltak, aminőket én írtam az iskola hatása alatt. Sehol egy eredeti gondolat, sehol egy maga fejével gondolkozó, maga szemével néző ember. Mintha agyvelő helyett spongyát hordana mindenki a fejében, spongyát, amely mindent felszí,

ami az iskolai könyvekből s az idegen irodalmakból eléje kerül és zavaros valamit bocsát vissza, annélkül, hogy a maga lelkéből, a maga színeiből, hangjából, véréből adna hozzá.

Azt, hogy magyarul milyen kevesen tudnak, nem is említem. A szobrász megválasztja a márványt, a festő a vásznat, a zenész a hangszert, mielőtt munkába fogna, csak aki ír, az nem találja szükségesnek, hogy tiszta erővel, teljes, józengésű nyelven írjon.

Zongorának, hegedűnek, cimbalomnak szeretnék művésze lenni. Tanulom, gyakorlom évekig. S végre is megértem, hogy még mindig sok idő, sok gyakorlat kellene míg annyira ura lehetek a hangszernek, hogy a zenei gondolatomat kifejezhessem a hangjaival. Festőművész szeretnék lenni. Tanulok, festegetek évekig. S végre is megismerem, hogy tudnék én festeni, csak volna festékem minden színre. De a gyárban legfeljebb ha nyolcvanfélé festéket készítenek s nekem csak a zöldszínek festésére kellene vagy ezer. Hiszen csak egy hitvány fűszálacska színe is más napos időben, más borult időben eső után, napon, árnyékon, alkonyatkor, holdvilágnál, s más ha mögötte irisz nyílik, megint más, ha bazsarózsa. Hát még ha rózsát vagy orgonát festenék? Mikor lehetek én minden színnek ura?

Gondolom: más is így van ezekkel a művészetekkel.

Csak az írás, a gondolatoknak szavakban való megjelenítése az, amely iránt senki se kétségeskedik. A festő, a színész és mindenféle -ász, -ész, s még annyi, aki aggodalom nélkül fog tollat. Ugy érzi, hogy a hangoknak, színeknek nem ura, de a nyelvnek ura. S nem eszmélkedik rá, hogy mikor meg-megakad a tolla, akkor azon gondolkodik, hogy más hogyan is fejezi ki ezt meg ezt? Tehát a más kifejezéseivel, képeivel, jelzőivel, metaforáival, hasonlataival, frazeológiájával dolgozik.

- Tudnék én festeni, - mondja a dilettáns - csak volna, aki megkeverné a színeket.

- Tudnék én furulyázni, csak volna, aki billegetné.

De ezt a sóhajtást: Tudnék én írni, - sohse hallod, mert azt senki se hiszi el, hogy írni nem tud.

És azt láttam, hogy ki minél több iskolát végzett, annál nehezebben szabadul föl a regulák és minták békói alól és annál képtelenebb a maga fejével dolgozni.

És akkor értettem, honnan van az, hogy amikor olyan író jelenik meg az irodalomban, aki a maga gyümölcsét termi, mennyi a tolvaj és mennyi az utánzó.

Az utánzók nagy raja fölkél rögtön és halad minden eredeti tehetség nyomán, amint az új utat kezd az alkotások világában. Széles, sivatag országúttá tapossák ösvényét. Majmolják járását, feje hordozását és fölszedik szétszórt kincseit. Nincs olyan eredeti gondolat, amelyet azonnal ne utánoznának, átgűrva és elkoptatva. Századokon át táplálkoztak az ilyenek a görög és római klasszikusok gondolataiból, s mint a hamis pénzverők, utánozták, fogyasztották, kopatták, szinte megsemmisítették azok aranyait.

Nem valami titkos természettörvény biz az a hullámvonal, amivel Bodnár Zsigmond heurékázott évek óta, hanem egyszerű természetes váltakozása az újnak a megunttal. Mert az utánzók unottá és csömörletessé teszik mindig azt, amivel egy-egy kiváló erő a maga idejében új és érdekes. A Hugó Viktor romanticizmusát annyira émelygőssé tették az utánzók, hogy a realizmusnak, mint valami korhelylevesnek el kellett következnie s most ezt is ellepték és kiforgatták művészi valójából, ismét az idealizmusnak kell előállania, hogy tündérfátyolt borítson a szemétdombbá változott naturalizmusra.

És az olyan nagyerejű elmék mint Petőfi! A mesterkéeltség idejében választhatott-e ő más utat, mint a természetesség útját. Olvassunk csak az ötvenes évek szépirodalmi lapjaiban, mennyi Petőfi-szerű alak tolong a nyomán fölszínre, akik előtte nem mutatkoztak s utána sem

mutatkoznak majd. De ha egyenkint nem is tudtak nyomot hagyni maguk után, mint tömeg hatottak az irodalom fejlődésének irányára, mert tiz-husz éve nem telt belé, el kellett vala fordulnia az írás irányának a nemzetiestől, annyira elzöldítették az utánzókat.

Pedig hát semmi se volna könnyebb, mint már az iskolában bele nevelni a fejlődő nemzetedékbe, hogy az írás művészetének regulái között első helyen a következőket ismerjék:

Ahogy minden embernek más az arca, más a lelke is és így más a fölfogása, más a nézete, másnak kell lennie az írásainak is. Mindenki úgy írjon, ahogyan gondolkodik és a regulákat, mintákat csak alapismereteknek tekintse, ne pedig ólomboltozatnak, amelyen tulemelkedni lehetetlen. Író mindenki nem lehet, aminthogy a festésre, zenére, szobrászságra nincs meg mindenkinek a képessége, de valamelyik művészetre minden emberben van tehetség, aki nem nyomorék elmével született - és az írás művészetére van legtöbb.

Petőfi-méretű író mindenki nem lehet, de a legkisebb tehetségű író is adhat kincseket a nemzet értelmi fejlődéséhez, ha a maga lelkéből a magáét adja.

A *Nem közölhetők* érzékeny olvasói tehát abban próbálják meg először magukat, hogy képesek-e az utánzás elhagyására? Tudnak-e megállani és járni a maguk lábán? Tudnak-e másképpen látni és másképpen gondolkodni, mint azok, akik előttünk irtak? Mihelyt írás közben azt veszik észre, hogy a papírra vetett gondolat már élt a világon, ha más formában is, azt irgalom nélkül törölnék. Ne legyen a bokrétában egy szál virág se, amely nem a saját kertjükből való.

Ez eleinte nehéz munka, de ha gyakori próbálgatással sem sikerül, tudják meg, hogy írásra való képességük nincsen. Aztán aki ennek a megismerése után is ír, az hasonlít ahhoz a sánta ismerősömhöz, aki a legdühösebb táncos a világon, de a legnevetségesebb is.

Az írásról, mint művészetről valahára tisztának kellene lenni az általános fölfogásnak. Aki nem tud hegedülni, bizonyos, hogy nem lép a nyilvánosság elé hegedüvel s aki nem ismeri a formákat, nem izzad azon, hogy a szobor pályázatokon résztvegyen. Csak az írás az, amelyről mindenki azt hiszi, hogy nem kell rá egyéb, mint egy csomó könyvnek az elolvasása, meg egy ajánlás a szerkesztőnek, hogy a megírt valamit adja nyilvánosságra.

Az írói tehetség felismerheti önmagát, abból a belső nógatásból, amely az érettség idején jelentkezik. Vannak mondanivalói. Akit csak a babérrerdőbe való kirándulás vágya sarkal s aki az asztalhoz ül és azt kérdezi:

- Mit irjak?

Az ne írjon semmit. Az nem író. Az igazi író sohasem tűnődik azon, hogy mit írjon, mint ahogy a gyümölcsfa, ha öntudatot kapna, nem tűnődne azon, hogy almát teremjen-e vagy barackot? Benne van, hogy mit teremjen, s mihelyt itt a nyár, kihajt belőle a gyümölcs.

Ha valaki arra gondol, hogy munkáját megbíráltatja ismert íróval, az már annak a jele, hogy a munkája rossz. Mert csak az írhat értékeset, aki már tudja mi az értékes.

Aki értékeset ír, nem tűr bírálatot, mert csak az értékes, ami nem sablonos. Márpedig a bírálat mindig sablonok szerint ítél.

Minden ember magával hozza hajlamait az égből. Aki írói hajlamokkal született, már gyermekkorában figyel és lát öntudatlanul, gyűjti az anyagot, amely később rendeződik és megérlelődik a lelkében.

A nagy művészek életrajza mutatja, hogy néha milyen nagy gátokon át tör elő az erejük, de elötör mindenképpen. Csak Munkácsyra és Petőfire hivatkozom, de eszembe jut Homerosz is, aki talán írni se tudott és eszembe jut Canova, aki vajból csinálta meg az első szobrait.

Ha tehát valaki érzi magában a művészeti erő duzzadozását, ne essen kétségbe, ha kísérleteit nem fogadják azonnal harangszóval és allelujával. Dolgozzék és próbálkozzék újra, újra, meg újra elötörni.

Akik meg csak a dicsőség hiu fényeért törik magukat, azok is találnak teret: vidéki hírlapok tárcáiban, és egyleti felolvasásokban. Nekik ez is elég, mert csak tündökölni akarnak és nem használni.

A bicikli.

Pálfi Pista festő. A kiállításon is volt már egynehány vázlata. Közönség ugyan ezek előtt nem taposott gödröt, de Munkácsy megállott ott, és biccentett a fejével.

Akkoriban együtt laktam Pistával. Lakásunkat a tágas műterem választotta ketté. Egésznap itt időztünk. Hol is volna szebb lenni, mint egy kápolnaszerű műteremben, amely tele van képpel, fegyverrel, szoborral, s amelybe felülről ömlik be a világosság.

Pista május tizenötödikén egy téli tájképet fejezett be. A háttérben havas, zuzmarás fák. Elöl egy lovon ballagó paraszt.

A képkereskedő eljött. Először szabad szemmel nézegette a képet, aztán cvikkerrel. Végül az orrának különféle ráncolgatása után kijelentette, hogy száz forintot hajlandó adni a tájképért.

Pista felhörkent az ajánlatra. Kardot kapott fel és szét akarta vágni a kereskedőt is, meg a vásznat is.

- Igaza van, - szólott később megcsillapodva. - Ez a kép nem ér többet. Valami hiányzik belőle.

- Bizony, - felelem rá, - ha azt a parasztot Rákóci-huszárnak öltöztetnéd, s a levegőbe egy daru-csoportot festenél, tizszerannyit érne a képed. A darvak nótájának az illusztrációja lenne: Zöld erdő harmatát, piros csizmám nyomát, hóval lepi be a tél.

Másnap meg készült a bús kuruc, s a tájkép átváltozott hangulatos történelmi képpé.

Egy műértő háztulajdonos adott érte nyolcszáz forintot.

Pista kifizette az adósságait. Maradt is valami ötszáz forintja. Azzal nem tudta, mitévő legyen. Kedve lett volna Nápolyba menni, éppugy mint Párisba, de meg egy nagy történelmi képhez is jó lett volna a pénz vetőmagnak.

Izgatott volt. A fejére csapta a kalapot. Azt mondta: Elmegy egyet sétálni, hogy gondolkozzék.

Egy óra mulva visszatért: Új kalap volt a fején és egy vadonatu biciklit gördített be a műterembe.

- Barátom, - szólott ragyogó tekintettel, - megtanulok biciklizni. Ez egészséges is, szórakoztat is: azonfelül sok pénzt takarítok meg vele. Mit gondolsz, hogy volt? A legjobb angol gép: Humber-féle. Négy száz forint, de golyókra jár és minden lábnyomásra négyet fordul a kereke. A gyáros azt mondja, két nap alatt megtanulok. Hallod, végy egyet te is. Gödöllőre járunk reggelizni, Visegrádra vacsorázni, de elmehetünk akár a Hortobágyra is.

Nem nógatott tovább. Tudta, hogy én egyszer már tanultam, és hogy majd kitörtem rajta a nyakamat.

Ide-oda gurította kerekeit. Olykor-olykor felugrott rá, és nekiment fejével a páncélos vitéznek, vagy a falnak, vagy a padlónak.

Este összerongyolt ruhában, zúzott orral és dagadt szemmel tért haza.

A bicikli-iskolában volt, a lóversenytéren.

Azt gondoltam, átkozni fogja a bicikli feltalálóját.

- Barátom, - mondotta lelkesen, - holnap már megyek mint a szél!

Belevetette magát az ágyba, és egy perc múlva már hortyogott.

Egy hét múlva, mikor már minden emberi ábrázatot lehorzsolta a fejről, azt mondom neki:

- Minek tanulsz te biciklizni?

- Barátom, - felelte ő változatlan lángolással, - ez a jövő század sportja. Tíz év és az egész világ biciklin ül. Az ember madárnak érzi magát rajta, nem is madárnak, hanem Istennek. Aki nem biciklista, az mind földön csúszó féreg - bocsánatot kérek.

Mikor így lenyilatkozta a nem-bicikliző emberiséget, akkor már az utcákra is kimerészkedett. A hátát előre hajtva oly böszülten hajtott az Andrássy-uton, mintha akasztófa alatt álló elítéltnak vinne kegyelemhírt, vagy mintha Amerikába törekvő pénztáros volna. A sapkáján levő pántlikák vízszintesen álltak a feje mögött a levegőben; gyakorta csengetett, hogy térjenek ki előle, s ez nem is volt hiábavaló figyelmeztetés.

Fájdalom, ezekben a hetekben nem mindig volt eredménye a csengetésnek. Mint a járás-bíróság irataiból is látható, néhány kellemetlen ügyön kellett keresztülesnie.

Igy többek közt panaszt emelt ellene a 712. számú bérkocsi, hogy a biciklis úr olyan dühvel hajtott neki a Rózsa-téren, hogy a lovait csaknem az emeletig ugrasztotta, aminek következtében a rudja el is törött.

Csik Péter 54 éves r. k. városi képviselőnek a Váci-köruton különféle daganatokat és bőrfolytonossági hiányokat okozott.

Hajagos Imre málnalé-árusnak egy nagy málnásüvegét biciklizte ketté.

A budai városmajorból egy ujonnan lécezett kert tulajdonosa emelt ellene panaszt: nem azért, mert a kerítésből az átkozott bicikli öt lécet kitörött, hanem mert őt a biciklis úr szóváltás közben majomnak nevezte.

A legsúlyosabb vádat a Blau és Fehérvári női divatárkereskedő cég emelte Pista ellen, mint aki a földigérő kirakaton át hajtott be az üzletbe s még ott cinikusan tarka harisnyákat kért.

- Holnap újra munkához fogok, - szólott ezen utóbbi eset után, - azok a zsiványok negyven forintot számítottak a kirakatért.

Reggel csakugyan föl is kelt jókor és a polgári ruhájába öltözködött.

- Teszek előbb mégis egy fordulást, - mondotta visszaöltözködve, - az ember sokkal üdőbb a mozgás után.

Tíz óra tájban tért haza, valami sróf megtárgult a kormányrudján. Azt csavargatta ki meg be egész nap. Közben elbiciklizett a szerszámosboltba és ott srófokat vásárolt.

Este pedig kipróbálta az új srófot azzal, hogy megfordult a biciklijével Budaörsről.

Másnap aztán komolyan kifeszített egy vásznat, és a palettát a kezébe véve, festékesládájában keresgélt.

- Tyhű, adta-teremtette, - szólott - elfogyott a terra szienám, látod, milyen jó, ha biciklije van az embernek: most ahelyett, hogy hordárt küldenék és rázna itthon a mérreg, hogy az milyen lassan jár, egyszerűen kerékre pattanok és elrepülök a festékért magam.

Odajárt délig. Utközben vett valami új fémtisztító szert és azzal fényesítette a kerekeit egész napon át.

A következő reggelen a szabójához indult. Térdig érő nadrágokat rendelt s egyúttal megragadta az alkalmat, hogy megtudja, hány perccel ér hamarabb Kőbányára, mint a vele egy időben induló bérkocsi.

Egy kátyuban eltörte a gitárt, vagyis a keréklánca tokját, s ez ismét egésznap elfoglalta.

- Pista, - szóltam ekkor a vázlatkönyveit forgatva, - ezt a szép negyvennyolcas dolgot egy pár nap alatt összekenhetnéd.

- Holnapután hozzáfogok, - felelte ő, - reggel egy barátommal kirándulok Irsára. Micsoda kirándulás, pajtás! Ugy fogunk ebédelni, mint a farkasok.

El is ment. Ott is maradt.

Utközben a juhászkutyák mind a két keréklovagot leszedték a bicikliről és ő napokig feküdt valami földbirtokosnak a házában.

- Sebaj, - felelte, - megösmerekedtem legalább egy gyönyörű teremtéssel. Mariskának hívják. Olyan huncut, mint az ördög.

Elment szíjjakat vásárolni a bőrkereskedőhöz és fonta, csavargatta: kikötött, bekötött, oldott, bogozott egésznap. Időközben elbiciklizett a fűszerkereskedőhöz enyvért, és a fehérnemű kereskedőhöz selyemszálakért. Végül aztán egy nehéz karikásostort hozott a világra.

Alig is várta, hogy a találmányát kipróbálja. Isten tudja, hol kalandozott a pusztákon. A kutyák, - amint mondta, - rövid idő múlva Atillának fogják őt maguk között nevezni.

S hogy a jövőkor zavarban ne legyen e találmány eredetét illetőleg, lefényképezte magát különféle hősi állásokban, részint a gépére támaszkodva, részint pedig azon ülve, de mindenkor a karikással.

E fényképek közül egyet máig is lehet látni a fényképész kirakatában, egyet pedig a bicikli-boltban.

Ekkor már ő velocipéd-gigerli volt. A térdei mindig meztelenek, a lábikráin bolyhos harisnya: a fején lapos kis vászonsipka, s a mellén a kerek-kör csillogó jelvénye.

- Barátom, - szólott egy éjjel megérkezve, - Mariska igent mondott.

- Micsoda? Csak nem veszed tán el?

- Miért ne?

- Nem tud biciklizni.

Pista vállat vont és boldogan mosolyogva felelte:

- Megtanítom!

Gyalogut a másvilágra.

I.

Bors Aladár arról beszélt, hogy főbelövi magát.

A kávéházban ültünk, az ablaknál. Sovány, átlátszó ujjai között egy havanna cigarettát tartott és olykor-olykor belepöccentette a hamut a csésze-tányérba. Unalom és kimerültség volt ez az ember.

Pedig csak aznap fordult a huszonnyolcadik esztendejébe.

Az iskolából ismertem őt. Együtt jártunk a gimnázium alsó osztályaiba. Ő volt az egyetlen báró közöttünk, és neki volt a legrongyosabb sapkája. Bizonyára szegények voltak, de ő erről sohasem beszélt. Vidám ördög volt. Egy utcában laktunk. Mindig nevetve mentünk haza az iskolából.

Mikor tizenöt éves elmúlt, valami csehországi rokonától vagyont örökölt. Akkor kimaradt az iskolából. Ur lett belőle. Egyszer a lóversenyen láttam. Egyszer a vonaton pillantottam meg elsőosztályu kupében. Az uton jól mulattunk. Azután megint nem láttam sokáig. Csak akkor kerültünk újra össze, mikor már a fiatalságát áttombolta, és a meghalásról gondolkozott.

Nem sokat változott különben. Mindössze a termete nyulladt meg és a szemébe telepedett valami bús árnyék.

Sokkal jobban ismertem őt, hogysem a szándékában kételkedhettem volna. Meg aztán nem is volt senkije. Egyedül állott a világon. Milyen szomorú szó ez: egyedül! Az olyan ember könnyen távozik, akit nem tartóztatnak.

- Mennyi pénzed van még? - kérdeztem egyet gondolva.

- Semmi.

- Mennyi az numerusokban?

- Öt-hat ezer forint.

- Ha mindenedet eladod, lehet tizezer forintod?

- Lehet.

- Azzal nem muszáj sietni.

- Hogy érted ezt?

- Nem szükséges, hogy gyorsvonaton menj a másvilágra. Eredj gyalog. Én ha a te helyzetben volnék nem Budapestről mennék a menyországba.

- Hát?

- Valami jó parasztfaluból.

- Csak nem gondolod tán, hogy beálljak parasztnak?

- Miért ne? Akármilyen ruhát veszel magadra, az maradsz, aki vagy. Én ha neked volnék pénzzé tenném mindenemet és azt mondanám: Szervusz világ! Meghaltam! Báró Bors nincs többé, Báró Kámforrá vedlett. Azzal megindulnék világgá, egy új világba, a föld egyszerű népei közé. Vennék egy kis birtokot és megpróbálnám, hogy mi igaz az Anteusz meséjéből. A föld erőt ad az embernek. Én már próbáltam.

Bors Aladár gondolatokba merült. Azt hiszem nem is vette észre mikor elmentem.

II.

Másnap aggódva vettem a kezembe az ujságot. Bors Aladáról nem volt benne hír.

Nem is találkoztam vele.

Tán harmadnapra láttam a családi ősi páncélok az Andrássy-uton, egy kirakatba. Arany-cirádás nehéz páncél. A boltban beljebb meg a szőke vékonyorru Borsok arcképei függtek.

A kereskedő panaszkodott, hogy ezt a limlomot drágán vette.

III.

Ez tavaly májusban történt.

Egy hónap múlva a Fiume előtt megyek el. Az ablakban ott látom Bors Aladárnak a hosszú, elegáns alakját. Élénken integet üdvözlést a kezével. Az arca barna és egészséges.

Bementem.

Az ismeretlen erő.

Ezelőtt tiz évvel a szegedi kórház halottas szobájában voltam. Akkoriban eljártam minden boncolásra.

Ne tegye ezt senki, akinek még nincs ősz hajaszála. A tudás fájának a legendájában van valami igaz. Minden lépéssel, amelyet feléje teszünk, paradicsomunknak egy része tűnik el mögöttünk.

A márványasztalon egy izmos széparcu parasztleány feküdt. A szeretőjét más vette el, hát tegnap szíven lőtte magát.

A szolga körülfürészelte a koponyát és leemelte. Az orvos ekkor a szerszámaihoz nyúlt és kivette a leány agyavelejét.

A két tenyerébe vette és mefisztói mosolygással tartotta elém és így szólt:

- *A lélek.*

Ez az orvos olyanforma ember volt, mint az az agyagszobor, amelyiknek a fejére rácsaptak. Laposfejú, szétment arcu, görbe lábu ember: ezenkívül bibircsókös képű s tizenhárom szál szakálu, de nekem mégis kedves beszélgető társam s igen értelmes ember.

Letette az agyat a márványasztalra, a leány lába mellé és belemetszett.

Az agy olyan volt, mint akármi más emlős állatnak az agya. Belül fehér s tekervényes s-ekkel telt. A közepén egy kis vizes barlang.

Hát ez a lélek.

Többet aztán nem beszélgettünk. Én az ablaknál álltam és néztem, hogyan vizsgálódik tovább az orvos. Nem sokáig vizsgálódott, mert csak az agyat nézte, hogy nem volt-e örült a leány, meg a lövés irányát metszegette meg, hogy nem-e más lőtte agyon?

Aztán újra kint voltunk a szabadban, az árnyékos akácfák alatt. Az akácok akkor bimbóztak, s a levegő a tavasz életét lehelte.

- Doktor úr, - mondom neki, - hát ha a lélek az az agyvelő, az állatnak is éppen ilyen az agya, mint a miénk.

- Az állatnak is van lelke, - felelte mosolyogva.

Mert mindig mosolygott.

- Az állatnak egy kicsiny értelme van doktor úr. Annyi értelme, amennyivel az élelmét megkeresi és amennyivel védekezik.

- Hát annak nem kell több. De nincsenek is olyan mély tekervények az agyában, mint nekünk. A girusz az a tekervény, az minden. Művelt ember agyában mélyek ezek a giruszok, a műveletlenében keskenyek, az állatéban alig vannak. Ennyi az egész.

- És ön nem hiszi, hogy egy külön erő lakik az agyban, egy láthatatlan valami, amelyet az ön kése nem vághat el, mert olyan, mint a napsugár: szétmetszhetetlen, megsemmisíthetetlen; átszáll az üvegen, a világtér végtelenségén és nem hal meg akkor sem, mikor a nap leáldozott, csak éppen hogy a mi szemünk elől tűnik el.

Az orvos vállat vont.

- Azt hiszem, amit látok.

*

A füzesabonyi állomáson vártam a fővárosba menő vonatot. Egy óra hosszáig kellett várnom. Ezt az időt azzal töltöttem el, hogy a vasuti munkásokat néztem, akik telegráfoszlopot igazítottak.

A munkások között volt egy teltképű, erős dereku legény. Ismerős arc, de nem tudom honnan? És ekkor eszembe jutott az az alföldi legény, akinek a lelkét tenyerén tartotta elém az orvos.

Milyen különös látvány! Egy percre az a gondolatom, hogy az orvos visszatette az agyát a koponyába: megint bevarrta és ez a legény megint él. Mozgatja az a bizonyos erő. Hogy mit dolgozik? nem tudja. Semmi fogalma nincs a telegráfgépről. De azért dolgozik. Hány millió ember dolgozik a földön, hogy nem tudja mit és miért? Csak annyit tud, hogy ő azért a munkáért pénzt kap. A munkát a magáénak tekinti, pedig a munka a vasuté, az országé, az egész társadalomé, az egész világé.

S az agy ereje mozditja-e mindig a kezét, minden teste részét? Csupán az agyam ereje mozgatja-e meg az én kezemet is, mikor ezeket a sorokat írom? Az agynak az erejében mi az az akarat, amely ezt a testet, ezt a husból, csontból és vérből álló gépet ezerféle módon, de mindig éppen úgy, ahogy kell, mozgatja?

És ezt a hatalmas akaratot, annak a legénynek minden gondolatát, minden emlékezetét s önmagát lerombolt viharos szerelmét tartotta elém a két tenyerén az orvos.

Eszembe jutott az *erő* szó, amivel én a lelket kérdeztem és eszembe jutott az orvos felelete.

Vajjon ha az én öregapám-idejében azt mondom egy ilyen gondolkozásu orvosnak:

- Uram. Van olyan masina a világon, amelyiknek az ereje elválik a masinától és elmegy innen egy másodperc alatt Amerikába. De ez még semmi, hanem elviszi az én gondolatomat is, elviszi az én szívem melegét is az elszálló gondolat karjaiban.

Mit felelt volna rá?

A legtökéletesebb masina az emberi test. Nincs az a mechanikus, aki csak az emberi kéznek a tökéletességét is tudná megközelíteni valami fogó szerszám megszerkesztésében. Hát a nyelv, a szem, az idegek szerkezete?

És csak ebben a csodálatos masinában nem lakhatik-e olyan erő, amely láthatatlan, megtalálhatatlan és mégis mozgatja az egész masinát?

Ha a telegráfgép ereje elszállhat és ha akarja az ember fölfoghatja egy másik gépben, a mi testünk ereje mért ne szállhatna el? Mért ne maradhatna egész és újra megtalálható!

Ha a telegráfgép ereje egy másodperc alatt körülroppenhet az egész földtekén, ennek a tökéletesebb gépnek az ereje nem lehet-e még gyorsabb, még távolabb szállható, mint a napsugár, amely háromszázezer kilométert száll át egy másodperc alatt. Miért ne lehetne ennél is szabadabb.

És ha a telegráfgép ereje bárkinek a gondolatát is magával viheti, a mi testünk ereje nem viheti-e magával minden gondolatát, a teljes öntudatot?

Abban a pillanatban, amint a telegráfgép gombját megnyomtam, összerombolhatom utána az egész masinát, de az az erő, amely a gomb alól felszabadult, tovább száll a maga teljességében.

Hát a mi testünk ereje? Vajjon ez hitványabb valami? Beleromolhatik ez az erő a gépbe, mikor a gép megsemmisül?

*

Este van. Az őszibogár egyhangu pripri éneke hangzik a sötétségbe burkolt lombok alól. A sötétség alatt, amely betakarja földteke óriás felét, milliók teste fekszik álomban, öntudatlanul.

Fölöttem a végtelenség. Benne miriád csillag fehér tüze ég. Az a sok csillag, mind olyanféle, mint ez, a mi földünk.

Vége.